eylem

Muvaffak Şeref

Emin Türk Eliçin'in Yaşamından Evreler

Halil Aytekin

Emin Türk'ün Arkasından

Kemal Sülker

T.İ.P. nin Kuruluşu
Başarılı Mücadelesi

Bertrand Russel

Niçin Hıristiyan Değilim
Çev. : Fahrettin Yakal

Ceyhun Atuf Kansu

Venezuela
– Şiir

31

eylem

ONBEŞGÜNLÜK DÜŞÜN VE EYLEM DERGİSİ

SAYI : 31 CİLT: 3

9 Nisan 19[illegible]6

Sahibi :
ŞÜKRAN KURDAKUL

●

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
NURER UĞURLU

●

Bu Sayıyı Hazırlayan
ŞÜKRAN KURDAKUL

Sayısı 125 **kuruştur.** Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

●

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

●

İlân Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.
Tam sahife tek renk: 1000 TL.

●

Basıldığı yer :
Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :
Büyük Kervan matbaası

EMİN TÜRK ELİÇİN
1906 - 1966

Gönlümüz yurt ve insan sevgisiyle ne denli şişkin olursa olsun, düşünen beynimiz için en yüce mutluluk, duygularımıza kapılmadan, korkmadan, dış ve iç baskılar altında ezilmeden; yasaksız, tabusuz ve sansürsüz, alabildiğine özgür düşünebilmektedir. En korkunç mutsuzluk ta, doğru, iyi, yararlı bildiğin düşünceleri içine gömerek, çürütüp kokuşturarak yaşamak olduğu gibi!. Bizler bu acıyı fazlasıyle tatmış, birçoklarımız buyüzden kahrolmuş, bir kuşağın son temsilcileriyiz. Onun için, ey bugünün mutlu genç aydınları, sizlere şöyle bir öğüt verebiliriz: 27 Mayıstan buyana kavuştuğunuz özgür düşünme fırsatının değerini biliniz! Dünya - görüşünüz, politik yönünüz bakımından hangi kanatta bulunursanız bulunun, birbirinize karşı düşünce arenasında nekadar amansız olursanız olun - kimsenin ağzını tıkamıya ve tıkatmıya kalkmayın! Tıpkı büyük Volter gibi düşünün: Hani ne demişti o büyük Fransız hasmı J. J. Ruso'ya: «Düşüncelerinizi paylaşmıyor, hatta onlardan nefret ediyorum, ama onları serbestçe söyliyebilmeniz için gerekirse kellemi ortaya korum.»

EMİN TÜRK ELİÇİN

YAŞAMINDAN EVRELER, İZLENİMLER

Muvaffak Şeref

Ölümünden üç gün önceydi. Dost ve yakınlarını görünce heyecanlanıp ağırlaştığı için yanına girmekten kaçınıyorduk. Geldiğimi söylemişler. Görmek istiyorum, Orhan Kemal olayının içyüzünü de öğreneyim, demiş. Orhan Kemal ile TİP'li iki arkadaşımızın tutuklanmalarıyle sonuçlanan tertibi anlattım. Üzme kendini, bir süre yatırmaktan başka birşey yapamazlar, dedim. En halsiz anlarında bile, radyoyu açtırarak, gazeteleri okutarak, yurt ve dünya olaylarını izlemeye çalışıyordu. Amerika'nın uygulamaya koyulduğu sindirme plânının bizde de yürürlüğe konulduğunu biliyordu. Orta II öğrencisinin, öğretmeni kullanılarak hapse atılmasını, eski bir öğretmen olduğu için, öfkesine bir de tiksinti katışarak karşılamıştı. Kendisinin de, Eylem'deki yazılarından ötürü, ceza mahkemesinde dâvası görülüyordu. «Gene başladılar tertiplere, teröre... Yazılarımızı, çevirilerimizi yayımlamamıza engel olmaya çalışacaklar... Ama bu sefer uzun sürmez... Kapanıp çalışırız, bu arada iyice hazırlatırız» dedi.

Emin Türk Eliçin 1906 doğumlu idi. Yaşıtları arasında, kendisini satmamış, onun gibi aydınlar parmakla sayılabilir. O kuşağın namuslu aydınlarının ortak serüvenini gençler pek bilmezler. Yazılamadı. Bundan ötürü, her yeni kuşak işe ilk olarak koyulduğunu sanmış, kişisel tutkularından sıyrılamayarak böyle göstermekte yarar uman gecikmiş yaşlılar da çıkmıştır. Emin Türk kuşağından namuslu aydınların, insan ömrü için uzun aralarla gelip-geçen yarı özgürlük günlerinin toplamı birkaç yılı aşmaz. «Kapanıp çalışmak — derdi Emin —, ama, yazamazsan, yazdıklarını yayımlayamazsan neye yarar! Hem, suya benzetilebilir düşünceler. Taşıp akmadı mı yosunlanıverir». Uzun yıllar işsiz kalan Emin Türk, maddî sıkıntılarından kimseye sözaçmaz, dert yanmazdı. Orta-Anadolu köylüsünün dayanıklılığı görülürdü her davranışında. Bir istisna ile. Gizleyemediği tek derdi, yazılarını, çevirilerini yayımlayamamak olmuştur. Jack London'un, yanılmıyorsam ikinci dünya savaşında yada daha önceleri çevirdiği «Demir Ökçe»sini bastırmak için götürmediği yayımcı kalmamıştı. Amerika'da 1907'de yayımlanan roman, Türkiye'de bugün de basılamıyordu. Defterler dolusu notları da, renkleri atmış zarflar içinde bekleyekaldı. Eylem için hazırladığı yazı dizisi, açılan dâva yüzünden, sonuna varmadan ko-

puverdi. Ameliyat sonunda kanser olduğu kesinleşince, doktor — diye yalvarıyordu Asiye, bir hekim arkadaşımıza — n'olur bir iki yıl daha yaşasın, yazdıklarını yayımlasın, notlarını tamamlasın! Doğa ile böyle bir pazarlık mümkün değildi.

Emin Türk Eliçin, şimdi Nevşehir iline bağlı Avanos ilçesinin Genezin köyünde doğdu. Babası, köyün din adamları yetiştirmiş eski bir ailesinden Nuh hoca, Emin'i yedisine gelmeden hafızlığa başlatmış. Hocayı, ikinci dünya savaşı sonlarında Genezin'e, Eminlere misafir gittiğimde tanımıştım. Bitmez tükenmez fıkralarıyle çevresinde ün salmış, hayata bağlı bir adamdı. Oğlunun okuma isteğine bundan ötürü rıza göstermiş olacak. Ama, Avanos rüştiyesini bitirince, direnmiş, köye imam yapacağım, demiş. «Dayım imdada yetişmeseydi, şimdi ben Genezin'de imamdım» derdi Emin. Dayısı, millîciler safında savaşmış, aydın, ülkücü bir yedek topçu üsteğmeniymiş. Köye gelerek Nuh hocayı ikna etmiş. Emin'i Niğde'ye götürüp «Dorülmuallimin»e yerleştirmişler.

Köy imamlığı yerine öğretmenlik yolunu tutmak. 1929 Aralık'ında «Resimli Ay» dergisinde çıkacak yazısında, yığınla harmanı göstererek konuşturduğu yoksul köylüye *«Onlar baban gibi sırtı kalın birkaç rençperle kasabadaki insaniyetli efendilerin...»* dedirtecek, bu yazıdan ötürü tutuklanarak yapılan muhakemesi sonundaki savunmasında da :

«Reis bey! Ben böyle hailevî bir yazıya babamı fantazi olsun diye karıştırmadım. Köylünün bu sözüyle babamı ceza kanununda yeri olmayan bir cürmün sahibi gibi gösterdiğimin tamamiyle farkındayım. Fakat ne yapayım ki, şahsıma veya aileme temas ettiği için hakikati tahrif etmek hilkat ve itiyadımda değilim»

Diyeçek olan Emin Türk'ün serüveni, işte bu seçme ile başlamıştır. Gerçekleri söylemek : Emin Türk, kuşağı ile sonrakilere oldukça başarıyla uygulanan, bugünün gençliğine de uygulanmaya çalışılan yasak işte budur.

Gerçekleri söylemek yalnızca ahlâk, cesaret meselesi değil tabiî. Gerçekleri kavrayabilmek de gerek. Emin Türk, öğretmen okulunun en çalışkan öğrencilerinden olur. 1937'de yazıp üç yıl sonra yayımlayabildiği *Yeni «köy eğitim hareketi» karşısında* başlıklı yazısında öğretmen okullarındaki önemli izlenimlerini şöylece anlatır :

«Köyden şehre çıkışımın ilk yılı, Niğde hususî muhasebesinin kapıska ve artık asker elbiseleriyle yaşatmaya çalıştığı muallim mektebinin birinci sınıfın-

da iken Cumhuriyeti ilân eden toplar başımın üstünde gürlemişti. Orada ve Konya'da, muallim mektebinin ilk iki sınıfında öğrendiğim fizik kanunlarını ve modern zıraat kaidelerini babamın değirmeninde ve tarlalarında tatbik edilmiş görmek için yaptığım boş mücadelelerden sonra Ankara'da, üçüncü sınıfta, artık içtimaî-siyasî ideolojilerle nazarî sahada uğraşabilecek kadar fikren yükselmiştim. Fakat büyük Fransız ihtilâli beni öyle bir şiddetle kendine çekmişti ki artık ondan evvelki devirlere dikkat edemiyordum. Bence hakikî insanlık «Hukuku beşer beyannamesi» ile başlıyordu. «Terakkiperverler» muhalefeti, Kürt Sait isyanı, Halit paşanın ölümü gibi hâdiseler yaşayan «Büyük Millet Meclisi»nin dinleyiciler locasında otururken «Konvansiyon»un içindeymişim gibi heyecan duyuyordum...»

Emin Türk bu izlenimden duyduğu heyecanı gerçekleri gördükçe gitgide kaybedecek, gerçekleri söylediği için boyuna vuruldukça da tüm yitirecekti. Büyük Fransız Devrimi de zaten neye dönüşmüştür? Emin Türk, sözkonusu yazısına şöyle devam eder :

«927'de İzmir Muallim Mektebini bitirdiğim zaman, kendime baştan sona Cumhuriyet tarafından yetiştirilmiş, iliklerine kadar onun fikirleriyle dolu genç bir havarî nazarıyle bakıyordum. Ben yalnız, İnkılâp devi tarafından istikbali kendisine emanet edilen genç nesle değil, aynı zamanda yine onun tarafından «Memleketin Efendisi olduğu söylenen «Köylü»ye de mensuptum. Köylü ise zaten Türk «üçüncü sınıfı»nın ana unsuru idi. Binaenaleyh köylünün efendi olması, başka sözle hâkimiyeti ele alanın o olması gayet tabiî idi. Türk inkılâbı = köylü demokrasisi.»

Emin Türk'ün düşünsel evriminde bir evre. Kendi deyişiyle «idealist demokratlık» evresi. Aynı yazıda :

«Fakat, diyordum, köylü asırlardan beri maddî ve manevî bir istismar sistemi içinde yaşamış, korkunç bir irfan sefaletine mahkûm edilmiş bir halk unsurudur... Kurulan demokrasiye «efendice» el koyabilmesi için süratle mektepten geçirilmesi lâzımdır. Bir genç muallim olarak o zaman mektep ve terbiyeye verdiğim büyük önem işte böyle bir muhakemeye ve psikolojiye dayanıyordu.» diyor.

Emin Türk öğretmenliğe bu kanıyla başlar. Ama — aynı yazıya göre — bu «idealist demokratlığı» da ilk kuvvetli «darbe»yi o yılın yazında alır. «*Harpte asker kaçağı eşkiyaya yataklık etmiş, hem halkı soymuş,*

bem hükûmeti aldatmış bir mütegallibe» olan fırka mutemedinin o yılki seçimde fırka namına ikinci seçmen olarak göstermeyi becerdiği kendi adamlarının kazanmaları için vahşî bir ihtirasla çalıştığını izler. Herif, *«cahil kafasının kara dumanları içinde»* köylü halka şöyle bağırmakta da bir sakınca görmez :

«Sizin kanun dediğiniz Gazi'nin parmağının ucundadır; onun bir işaretine mukavemet edecek bir «teşkilatı esasiye» maddesi bile yoktur. Onun fırkasının gösterdiği namzetlere rey vermekten kimse kaçınamaz, çünkü o kanundan da üstündür!»

Gene aynı yazıya göre, partinin prensiplerine değil, sömürgen mutemede karşı koyan iki yedek subayın yönettiği muhalefet seçimi kazanır. Bu kez seçim iptal edilip, oy puslalarını sandıklara memurlar doldururlar. Emin, olguları görür, 1929'da hapse mahkûm olmasına sebep olan yazıda yansıtır ama, o koşullar içinde bunun böyle olmasının asıl nedenini kavrayamaz. *«Terbiye rolünü alıp cemiyet işleyinceye kadar inkılâp fırkası paçavralardan istifade etmeye mecburdur»* der. Bu düşünceyle ilk öğretim görevini yapmak üzere Çıbık'a gider. Bu kez de *«içtimaî mevkilerinden aldıkları küstahlığı mektebe kadar taşımaya kalkan ağa oğullarını dövmeye kadar»* varır.

«Demokrasi idealimin realite ile çarpışmasından kıvılcımlar saçılıyor, heyecanımı kızıl ateş derecesine çıkarıyordu. Sıhhatim ve enerjim, içine düştüğüm müşkül vaziyetleri güle güle karşılayacak kadar taze idi; lâkin vicdanımı asıl tazyik eden, maarif idare cihazının muallimi himaye ve takviye edecek yerde, onun kolunu kanadını bin türlü bürokrasi ipiyle bağlaması, hatta bazen aleyhine yürümesi idi. Maarif Vekili Nècati'*nin o yılki genç Cumhuriyet muallimlerine gönderdiği açık mektuba verdiğim cevapta vazifemi yapmak hususunda uğradığım müthiş güçlükleri sayıp dökmekle beraber,* «Terbiyenin yaratıcı rolüne daima inanacağıma ve Cumhuriyetinkilerden gayrı hiçbir prensip tanımıyacağıma yemin» *edecek kadar henüz saffetimi muhafaza ediyordum.»* der aynı yazısında. Şöyle devam eder :

«O mektup benim Kayseri şehir yatı mektebine tahvilime sebep olduğu zaman aylardanberi gerilmiş olan sinirlerim, talebeye veda ederken birdenbire kendini salıverdi ve hıçkırarak ağlamaktan kurtulamadım. (öleceğini sezinlediği anlarda bile arkadaşlarının yanında ağlamaktan kendini koruyabildiğini söylemeliyim) *20 muallimli büyük yatı mektebinde de gine demokrasi fikri için, idare adamlarının şahsında ferdî keyif ve bürokrasiye karşı... kavga ettim. Talebe mümessillerini bile içine almak istediğim «Muallimler meclisi»ni*

*mektebin parlamentosu haline getirmeye çalışıyordum. Halbuki bu meclis — talimatnameye rağmen — müdürler tarafından hiçe sayılıyor, bazan aylarca hiç toplanmıyordu. Bir buçuk senelik yıpratıcı bir gayretten sonra itiraf etmek zorunda kaldım ki, emeğim realitede gözle görülür bir değişiklik vücuda getirmemişti. Her tatil ziyarete gittiğim köyümde de pek ziyade canımı sıkan manzaralar, hâdiseler görüyordum : ihtikâr faizleri — öteki sebepler yanında — köylüyü mülkiyetinden soyunmaya zorluyor, yeni şartlara uymuş eski ağalar, birçok ahvalde hükûmet nüfuzunu dahi ellerine alarak, zulüm ve istismara yol buluyorlardı. Doktorsuzluk, bir solucan ilâcı almak için bile köylünün şehre doğru birkaç günlük yol tepmeye mecbur oluşu hâlâ mütetabbiblerin ve üfürükçülerin yaşamasına sebep oluyordu. Köy evinde kadın-erkek münasebetleri Medenî Kanunla alay eder gibi idi. Zorla kız alıp vermeler, yaş büyütmeler, iki evlenmeler, imam nikâhı ile evlenip şartla boşanmalar, hergün olan işlerdendi. Halk, Cumhuriyet mahkemesine de gitmekten çekiniyor, «*Allah hükûmet kapısına muhtaç etmesin!» *sözünü gene dilinden düşüremiyordu. Köylü hâlâ korkak ve zulme boyun eğmeye müsaitti.»*

İyice sarsılmıştır. Daha yirmi iki yaşındadır. Kendi anlatışıyla, hiçbir hedefi olmaksızın, kalkar Ankara'ya gider. Kendi kendini aldatmak için Okullar Müdürlüğünün açtığı «tahnit kursu»na girer. Sonra bir yüksek okula yazılmayı düşünür. Sporla bir ilintisi olmadığı halde jimnastik kursuna girmeye karar verir sonunda.

«Vardım İstanbula. İlk defa o yaz Ankara'da okumaya başladığım «Resimli Ay» mecmuasında beni çeken birşey var gibi idi. Putları kırmaya kalkan bir cesaret, erkekçe güzel haykırışlar görmüştüm orada.»

Birgün çekinerek basımevine girer. Köylü bir öğretmen olduğunu söyleyince ilgiyle karşılanır. Yaşamının yeni bir evresi başlamıştır.

«Kaleme sarılıp beni mevkufen mahkemeye götürecek olan «Köyümde neler gördüm?» makalesini yazdım. Yazıya motif veren murabahacılık, hastalık ve seçim vakaları hakikaten olmuş şeylerdi ve tandans da hâlâ kafama hâkim olan «İnkilâpçı demokrasi» fikri idi.»

Ama anlar mı savcılar, «demokrasi», hele «inkılâpçı demokrasi» düşüncesinden? Emin'i tutuklayıp hapse atarlar. Kelepçelerle mahkemeye gönderirler. Yazıyı heyecanla yazdığını söylemesini — «tevilli» de değil — tam ikrar sayar savcı. Suç, «*Sınıf ve tabakatı halkı yekdiğeri aleyhine tahrik ve kin ve adavete tahris*»tir. İyice anlayamaz ne demek olduğunu. «*Demokrasi bütün halkı kucaklayan, sınıfları kaldıran bir rejim değil miydi?*» der kendi kendine.

seneden çok fazla bir zaman geçmemişti; fakat bu müddet kafamdaki bilgi ve fikir hamulesinin bünyesini esaslı bir şekilde değiştirmeğe kâfi gelmişti.» der. Köye dönüş, askerlik, yedek subay stajında çadırında arama yapılması, çadırda Almanca ders kitabı «yakalanması» üzerine *«Askerlik gibi ağır bira vı ziteden arttırılmış zamanlarla lisan öğrenmek.. adamdaki sapıkça gizli mak- «Ben de işte bu sınıfsız ve tabakasız cemiyet namına konuşmamış mı idim?.»*

Kim dinler? «Reis bey!» diye başlayan, yukarıya bir parçasını aktardığım savunmasından sonra verilen mahkûmiyet kararının gerekçesi şudur :

«...ve «Köyümde neler gördüm?» başlangıcı altında makale sahibi Emin Türk beye gelince, mumaileyhin bu neşriyatı bir tehyiç mahiyetinde olmadığını beyan etmekte ve bu cihetle cürmü kanunî teşkil etmiyeceğini ileri sürerek mesuliyeti kanuniyeden vareste kalmasını müdafaatn ityan ve vekilleri de bu müdafaatı teyit eder suretle müdafaa zımnında mütaleat dermeyan etmekte iseler de neşriyatı mezkûrenin maal ve münderecatı ez serü pa efkârı umumiyeyi tehyiç mahiyetinde aslı olmayan *havâdisi neşretmek cürmünü alenen izhar eylemekte olması itibariyle müdafaatı mesrude şayanı kabul görülmeyerek makamı iddeanın talebi veçhile mumaileyhin hareketi vakıası dahi 16'ncı maddei kanuniyeye tevafuk etmiştir.»*

Bu «muhkem kaziye» üzerine insanı polis fişine geçirmezler mi? «Resimli Ay»a girip çıktığında unutuldu ise, bu kez mutlaka geçmiştir. 1930-1966 : «Öldü» kaydı düşürülünceye değin, yani 36 yıllık süre içinde kimbilir neler yazılmıştır fişine? Oysa Emin, 1930'dan sonra da, daha yıllarca kavrayamayacaktı asıl gerçekleri. Netekim, yukarki olayı izleyen günleri anlatırken, Peyami Safa ile Nâzım Hikmet'ten sözaçarak *«Tekâmülün bir hat üzerinde değil bir daire muhiti üzerinde ceryan ettiğini, binaenaleyh «ileri-geri» mefhumlarının beşeriyetin çocukluk devresine has batıl fikirlerden olduğunu iddia eden Peyami Safa ile «diyalektik materyalizm» diye tutturan Nâzım Hikmet'in şiddetli münakaşalarına kulak verdim»* der. Kolay değil diyalektik ve tarihsel maddeci açıdan izleyebilmek olayları! Uygulanan madde ozaman Emin'e ancak şu etkide bulunur:

«Fransız Büyük İhtilâlini, kafama yeni giren «sınıf mefhumu» ile yeniden gözden geçirdim... Neticede «Tiyerseta»nın hakikatta Burjuvazi'*den başka birşey olmdığını — sanki bir marifetmiş gibi — anladım! Acaba Türk üçüncü sınıfı da ayrıca, kanun dilinin resmen kabul ettiği şekilde, «Sunûf ve tabakat»tan mı mürekkepti? İsmail Habib'in* (Sevük) *Adana'dan gönderdiği iftira jurnalıyle mesleğimden «Tasfiyeye tâbi!» tutulduğum zaman aradan daha bir*

satların en kuvetli şahididir» denilmesi, «Kadrocular» tarafından ileri sürülen «Kemalizm» ideolojisine şiddetle ilgi duyması, bir süre kaldığı Hitler Almanyasında gördüğü, büyük oğuldan büyük oğula geçen büyük çiftlikler (Erbhof), vb. fişlenmiş olduğu halde düşün alanında tekbaşına kalmış olan Emin'i hayli şaşırtmıştır. İkinci Dünya Savaşında bütün gerçekler apaçık ortaya çıkıncaya değin. 1937'de tanışmıştık. Tek ereği Türkiye'nin biran önce kalkınması, «başta köylü» (ona göre) yoksul halk kitleleri demokrasinin kurulması idi. Bu yönde gerçekleri araştırıyorsa da, açık seçik, tutarlı bir düşünceye varamıyordu. Aralıksız dostluğumuz savaşın son yıllarında başladı. 1937 yılında Devlet Konservatuarı mütercimliğine atanmıştı. Prof. Karl Ebert'le çalışıyordu. «*Siyasî fikirleri Cumhuriyet Maarifi teşkilâtında hizmetine devam etmesine engel olacak mahiyette görüldüğünden..*» 1944'te işine son verildi. 1940'ta yayımladığı «*Türk inkılâbı yahut şark ve garp*» adlı kitabı sonradan yasaklanmış, işine son verilmesinde de — sözle — başlıca sebep diye gösterilmişti. Çoğu Almanca ne kadar kitabı varsa elinden alınmıştı. Hiçbiri suç unsuru olmayan bu kitaplarını kurtarabilmek için adetâ savaş veriyordu. Kişiliği olmayan bir İçişleri Bakanı «*Haklısın kardeşim, ama ben de bilmiyorum devleti kimlerin idare ettiğini*» demiştir. 44'te evlendiği, 41-42'de Çifteler Köy Enstitüsünde zanaat öğretmeni olan köylüsü Asiye de, çoğu Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından, hiçbiri yasak olmayan kitapları okuduğu için mahkemeye verilmişti. Sonradan düşen mahkûmiyet kararının gerekçesindeki suçlamalardan biri de «*Kavanozof* (Evet, Kavanozof, Dostoiyevski'nin «Karamazof Kardeşler»i) *adındaki bolşevik muharririn kitaplarını okuması*» idi. Emin Türk Eliçin, karısının işini takip etmek üzere Eskişehir'e gidip şimdi avukatlık yapan o zamanki ilgili savcı yardımcısıyle tartışmaya «cüret» ettiği için, ders olsun diye, ellerine kelepçe vurularak karakoldan karakola, sokak sokak dolaştırılmış, merdiven altlarında yatırılmıştır.

1946-1960 dönemini bugünün orta yaşlıları da yaşadılar. Bu on dört yıllık «demokrasi» döneminde olup bitenleri, o yılları kahramanca, enazı namuslarıyla yaşıyanları da gençler pek bilmezler. Hapisler, işkenceler, sürgünler... Ve kitap, kitaplar, çuvallara tıkılarak, çuvallar dolusu götürülen ve bir daha geri verilmeyen kitaplar, notlar, müsveddeler! Hitler iktidarının bile kitaba böylesine hunharca davrandığı yazılmadı. Bu dönemde düşünce ürünü olarak ne verebilirdi Emin Türk, hangimiz ne verebildik? 27 Mayıs sonrasında ise, derlenip toparlanmaya bile daha imkân olmadı. Üstlik, bir yandan doğmacılıktan kurtulma çabasıyle olumlu yönde, bir yandan revizyonculuk sonucu olumsuz yönde, gelişmiş ülkelerden gelen çeşitli düşünsel etkiler...

Eski kuşakların hiç de mi kusuru yoktur? Koşullar her ne olursa olsun, teori açısından iyice hazırlanamaz, bilimsel teoriyi tarihimize, günümüze uygulayarak, bir sözcükle «Türkiye» dediğimiz bu doğal, etnik, ekonomik, sosyal, politik, bilinçsel, parçalı, karmaşık tarih gerçeğini, ana çizgileriyle olsun, ortaya koyamaz mı idik? Herbirimiz gibi, Emin Türk Eliçin'in de düşünce alanında eleştirilebilecek yanlışları, eksiklikleri vardır. Burada bir gerçeği daha belirtmek de uygun olur. Emin Türk — yanılmıyorsam — düşünce alanından başka, politik hiçbir aksiyona katılmak istememiştir. Otuz yedi yıl aralıksız takibe uğraması, öğretmenliğinden, mütercimliğinden olması, uzun süreler işsiz kalması, tek serveti olarak bir kitaplığı bulunmasından, kapanıp çalışmasından, okumasından, düşünmesinden ve zaman zaman gerçekleri söylemesinden ötürüdür. Kendini satmamasından da.

Ameliyat olduğu hastahanede Avanos'lu bir doktorla karşılaşmıştım. Orta yaşlı, dürüst bir hekim. «*Emin Türk* — demişti — *çocukluğumdan hatırlarım, oralarda adı saygılı bir korku ile ençok anılan bir insandı. Halâ da öyle, tıpkı bir efsane kahramanı*».

Emin Türk Eliçin'in hazırlıklarına eğilmek, elyazılarını incelemek zaman meselesi. Basılmış telif yazıları ve çevirileri ile, basılmaya hazır derleme ve çevirilerinden başlıcalarının bir listesini aşağıya koyuyorum. Anılarını ve sevgisini de ölünceyedek belleğimde ve yüreğimde taşıyacağım. Herzaman bugün toprağa vermişiz gibi somut, canlı.

Türk İnkılabı (1940) — Altın Zincir «Upton Sinclaire'den çeviri» (1940) — Yeşil Heinrich «G. Keller'den» (4 Cilt M. B. Klasikleri 1947) Materyalizm ve Devrim «Jean - Paul Sartre 1961» «Stefan Zweig» (Remzi Kitabevi 1965)

MAKALELER VE İNCELEMELER

Resimli Ay (1929 - 1931), Yeni Edebiyat (1941) Yağmur ve Toprak (1950) Eylem - Yeni Ufuklar - Ataç (1961 - 1965)

YAYIMLANMAYAN KİTAPLARI :

Ölümsüz Ülkeye Doğru «Alfred Doblin»
Asyanın Avrupaya Öğrettiği «F. Altheim»
Demir Ökçe «Jack London»
Büyük Mizah Ansikloperidisi *(Akşam gazetesi yayım kooperatifine 40 forma olarak yapılmıştır.)*
Tarih Boyunca İleri - Geri Kavgası *(Bin sahifelik büyük tarih taraması)*

EMİN TÜRKÜN ARKASINDAN

Halil Aytekin

Sapa Sağlam bir gövdenin üzerine oturtulmuş sapa sağlam bir kafa. İçi pırıl pırıl halk sevgisiyle, memleket sevgisiyle dolu sapa sağlam bir yürek. Bu üç sapa sağlamlığın bir araya gelip birleşmesinden meydana gelmiş tüm Anadolu insanının niteliklerini üzerinde taşıyan pürüzsüz, sapasağlam bir insan...

Onu burada kısaca tanımlamamız gerekirse, her Anadolu insanı gibi biraz çekingen, biraz feylezof, biraz babayani, ama çok sevdiği şair arkadaşının dediği gibi, «Namuslu, dürüst, çalışkan, mağrur...» Onun bu yanlarına arayıcı ve araştırıcı kişiliğini de katarsanız, karşınıza Genezin Köyü'nün o dörtbaşı mamur levent yapılı -her yönden dengesini bulmuş- Emin Türk'ü çıkar... Onun geçmişteki yaşantısına bir göz atarsak, diğer kişiliklerinin yanında daima ileriye ve yeniye doğru hamle yapan arayıcı ve araştırıcı kişiliğini her zaman ön safta görürüz...

Onun bu arayıcı ve araştırıcı niteliğidir ki, ilk kez köyün medrese özentisi mektebinde bağdaş kurup oturan kavuklu hocaların önünden kurtarıp, Cumhuriyet'in ilk yıllarında onu, yeni açılan öğretmen okullarından birine atmıştır. Bu köy çocukluğunu küçük yaştaki arayıcı ve araştırıcı yanıdır ki, onu hep ön saflarda -gözünü daldan budaktan esirgemeden- hep yeni savaş alanlarına atmasını bilmiştir. Öğretmen okulundan çıkar çıkmaz, bu ülkücü öğretmen, kısa yoldan kapağı şehir okuluna atarak «Allah'tan sağlık, Devletten aylık» sloganıyle gününü gün yapmağa bakmamış, hep okumuş, okutmuş özellikle, idealist bir köy öğretmeninin o günün koşulları içinde -çevresi için- ne yapması gerekiyorsa hepsini birer birer yapmış... Emin Türk Eliçin bununla da yetinmemiş memleket çocuklarına daha yararlı bir kişi olabilmek için günün birinde ilk öğretimden, orta öğretime atlamış.. Atlamış ama işte ne olduysa o zamanlar olmuş. Bu arayıcı, bu araştırıcı ülkücü öğretmen, günün birinde, atandığı Çukurova orta okullarından tatili geçirmek için geldiği köyünde görüp müşahede ettiklerini o zaman İstanbul'da çıkan Resimli Ay'da yayımlamağa kalkmış.. Kalkmış, ama asıl kızılca kıyamet o zaman kopmuş.

— «Vay sen misin köyde gördüklerini kapkara bir tablo halinde okuyucuların önüne sunan adam?

Gerici basının kopardığı yaygaraya sömürücü ve yiyici çevreler de katılınca iş büsbütün alevlenir.

— «Türk köylerinde sefalet, açlık hııı! Bu doğrudan doğruya köylüyü hükûmet aleyhine kışkırtmaktan başka birşey değil.

Sonunu tahmin edersiniz. O güne değin müreffeh Türk köyünün (!) Ayşeli, kavallı çeşmebaşı edebiyatı yerine ilk kez köyden böylesi uyarıcı ve tok bir sesin yükselişi — egemen çevrenin rahatını kaçırdığı için — horlanır, yadırganır. Fırsat kaçırılır mı hiç, jurnalcılar pusuda bekliyen halk düşmanları elele vererek hemencecik harekete geçerler;

— «B u vatan haini komünisti atın içeri!..

Yıl 1930. Sonunda yazar da, yazıyı yayınlayan dergi sahibi de içeri atılır. (1) O zaman Faşist İtalya kanunundan alınmış 141 - 142. maddeler şimdiki gibi geçerli olmadığ,ı için bu gibi suçların cezası altı aydan öteye geçmiyordu. Ama üzerine vurulan damga ve koparılan yaygara aynıydı.

— Komünist!..

Bu bir tek kelime bile gelişme ve arama çağında olan körpe bir zekâyı söndürmek, körletmek için — sayıları o çağlarda iki elin on parmağından öte geçemiyen her türlü destekten yoksun toplumcu aydınları — yeter de artardı bile...

HER BAKIMDAN ÖRNEK BİR ADIM

Ama Genez'in köyünün Emin Türk'ü, gerek hapisten sonra yapılan çeşitli baskılar karşısında ne yıldı, ne geriledi. Ne de kimseye küstü. O hep halkı için, köyü için iyiyi, yeniyi, yararlıyı aradı. O biliyordu ki, içinden çıktığı sınıf da tarih boyu hor görülmüş, ezilmiş, elindeki avucundaki alınmış ama gene de ayakta kalmasını, direnmesini bilmişti... O, egemen sınıfın göz açtırmıyan baskısı altında yıllarca kendi köyünde oturma zorunluğunda bırakıldığı zamanlarda bile bir dakikacık boş durmadı. Yazdı, çizdi, okudu... Kendi kendine Almanca'ya çalıştı. Halk dilinden derlemeler yaptı. Yeşil bir vâdi üstüne kendi elceğiziyle yaptığı tek odacığı, Doğu'nun, Batı,nın çeşitli kültür ürünleriyle tıkabasa doldurarak belki Orta Anadolu'nun ortasındaki bir köye ilk örnek kütüphanesini kurdu. O, bu fikir çalışmalarının yanı sıra, öbür yanda bedenen de boş durmıyarak habire toprağı kazdı eşeledi ve evinin karşısındaki bir tepeye ilk örnek bağı kurdu...

Emin Türk Eliçin bununla da yetinmedi. Bir yandan gerici ve sömürücü

güçlerle savaşını yürütürken öbür yandan da yarının Türkiye'sine aydın kafalar yetiştirmek için köy okulunu bitiren kabiliyetli fakir fukara çocuklarını birer ikişer ellerinden tutarak — zamanın Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip'den de yararlanmak suretiyle — çeşitli meslek okullarına yerleştirdi. Büyük bir halk dostu olan Reşit Galip'in ömrü vefa etse idi hiç şüphesiz bu köy çocuklarının sayısı da bir hayli artacaktı. O çağlarda «Ülkücü Öğretmen» sloganının bir hayli yaygın olduğunu hatırlarsınız.. O günün görüşlerine göre köylerimize tezelden ne kadar çok «Ülkücü öğretmen» yetiştirip gönderirsek fakir Türk köyleri o kadar çabuk kalkınma olanaklarına kavuşmuş olacaktı...

YENİ BİR AKIM

Okuduğumuz «Beyaz Zambaklar Memleketi» nin Ülkücü öğretim tipi Emin Türk kuşağından sonra gelen bizleri de bir hayli etkilemiş olmalı ki : Köy Öğretmen Okulunun daha ilk sınıflarında arkadaş olduğumuz Emin Türk'ün küçük kardeşi Bekir Eliçin'le birlikte kendimizi bu etkiden kurtaramıyarak okulu bitirir bitirmez köylere koşmuştuk. Ülkücü Öğretmen'in o çağlarda, yüreklerde tutuşturduğu kıvılcımla soluğu fakir, çorak Türk köylerinde alanların sayısı bir hayli kabarıktı. Tek başına da olsa gidecektin, çalışacaktın, yokluklardan, varlıklar yaratarak kısa bir zamanda Türk köylerini Beyaz Zambaklar Memleketi haline getirecektin...

O çağlarda estirilen kutsal bir rüzgârın önlerine katarak köylere sürüklediği bu «Ülkücü Öğretmen» tiplerinin köylerin kaskatı gerçekleri karşısında nasıl başarısızlığa uğrayıp sapır sapır döküldüklerini bilmem ki burada tekrarlamağa lüzum var mı?...

Hayatının sonuna kadar ülkücü yanı daima ağır basan Emin Türk'ün öğretmenlik sırsında ve daha sonraları Ankara Konservatuarında Almanca hocası olarak görev aldığı zamanlarda da bir ayağı daima köyde kalmıştır. Bir seferinde Gezici Başöğretmen olduğum bölgem köylerinde at sırtında yeni açılan Köy Enstitülerine öğrenici yazmak için yolum Genezin'e de düştüğü zaman Emin Türk'ün okutup yetiştirdiği köy çocuklarıyle karşı karşıya oturup memleket ve dünya sorunlarını tartışmalarını görmek bile insana büyük bir mutluluk veriyordu. Suat Taşerleri, İbrahim Erdemleri, Asiyeleri ve yarım düzüneye yakın öğretmen okulu çıkışlı yiğenlerini ve kardeşlerini ilk kez o günlerde tanımıştım. Çeşitli meslek okullarında okutup da hizmete soktuğu bu çocukları bir arada görmek insana nasıl umut ve kıvanç veriyorsa, eminim ki Emin Türk'e de o nisbetde sonsuz bir mutluluk veriyordu... Ve ben kaç sefer — toplumcu meselelere yeni yeni eğilmeğe başladığım o ilk delikanlılık

çağlarımda — kitaplarda okuduklarımı çevremde bulamayıp da bunaldığım zaman bu bunalımı gidermek için doğruca Emin Türk'ün tatilini yaptığı Genezin köyüne koşardım... Bahtsız Anadolu insanının serancamını anlatmak için karaladığım ilk yazılarımı, ilk hikâyelerimi Derebağı'nda eliyle yaptığı kümenin altında nasıl büyük bir sabır göstererek dinlediğini hiç unutmıyacağım. Yazımı n sonunda hepimizi uzun uzun süzdükten sonra,

— «Çocuklar, derdi. Türkiye Gorkisi'ni arıyor. Ah! Aramızda bir Gorki yetiştirebilsek o zaman Türkiye kurtuluş yolunda ilk adımını atmış olacaktır.

ECEL ONU ÇOK ERKEN ALDI ARAMIZDAN

Emin Türk'ün söylediği bu sözlerle günümüz arasında kılı kılına tam yirmi yedi yıl geçti.. Bu yirmi yedi yıl içinde Türkiye Gorkisi'ni buldu mu, bulamadı mi bilemem ama, Emin Türk'ün bu sözleri söylediği günden bu güne değin hemşehrisi ve öğrenicisi İbrahim Erdem'in de tanımladığı gibi, «O, dev bir akümülâtör örneği, hep kafasını doldurdu. İçki, kumar, dedi-kodu gibi insan zaaflarının ötesinde saf ve dürüst bir köylü hayatı yaşayarak Doğu'nun, Batı'nın kültür ürünlerinden dağarcığına hep birşeyler aldı...» ve Genezin köyünün Emin Türk'ü olgunluk çağına erişip de Türk okuyucularının önüne sunacağı bir sıra ecel ona öyle zamansız bir oyun döndü ki, bu kör olası ecel başladığı işleri sadece yarıda bırakmakla kalmadı, az-çok hepimizin hocası ağabeysi olan bu, insanların en iyisini, en hasını, en güleç yüzlüsünü de aramızdan çekip götürdü...

Artık çok sevdiği Aziz Nesin dostunun bir hastane ziyareti dönüşünde yazdığı gibi, onun ölümüne inanmıyarak ikide bir 'Altın Zincir'in altın yürekli insanına sesleneceğiz: «Kalk Emin Türk kalk! Tarih taramaları seni bekliyor... Türk Devriminin Niteliği seni bekliyor... Yarıda bırakıp gittiğin kitapların seni bekliyor... Dostlar seni bekliyor... O güleç yüzünü, Savcı'da seni bekliyor ki, ne diye keyfin için yaşamadın da ömrünü o incelemelere verdin ...diye seni yargıtlasın. Kalk Emin, kalk kalk... Yüz yıllardır süren eski trajedi kahramanları gibi, düşmana meydan okuyarak yaşamak zorundayız...»

(1) Bu küçük olaya burada niçin değiniyorum biliyor musunuz- Bu olayın geçtiği tarihten tam yirmi yıl sonra yetiştirdiği Suatlar ve İbrahimler'le elele vererek çıkardığımız — Yağmur ve Toprak adındaki— bir dergide gene ayni yazarın tey 15-16 ncı asırlarda cereyan eden «Almanya'da bir köylü Sa-

vaşı»ndan ve bu savaşın lideri Çoban Hans'tan söz eden bir yazısını yayımladığım için derginin sahibi olarak başıma gelmedik kalmadı. Bu uzun yazının sonu şöyle bitiyordu: «Ata kırbaç, eşeğe yular, köylüye sopa gerek..» Evet, o zamanın derebeyleri söylemişti bu sözü, ya şimdi? İmzasız yazının sahibini öğrenmek için yaka-paça götürüldüğüm birinci şubenin işkence odasında o günlerin Gestebosu Ekrem anıt ve arkadaşlarından yediğim dayağın sayısını bir ben bilirim:

— «Ya köylüyü isyana teşvik eden bu tercüme yazının sahibinin kim olduğunu söylersin? Ya da buradan ölün çıkar!..

Sonunda karakolda ne ölümüm çıktı, ne de yazının gerçek sahibini öğrenebildiler. Üstelik tutuklu olarak sevkedildiğim ağır ceza mahkemesinde de — yazı da suç unsura görülmiyerek — beraat ettim..

Halil Aytekin

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİNİN KURULUŞU VE BAŞARILI MÜCADELESİ

Kemal SÜLKER

Türkiye İşçi Partisi Milletvekili seçimlerine Devlet Hazinesinden beş kuruş olsun almadan girmiştir. Bütün seçim süresince TİP yalnız üyelerinden ve sempati duyanlarının aidat, bağış ve yardımları ile gerekli harcamaları yapabilmiş, maddî imkânlar açısından öteki partilerin aşırı derecede üstün olanakları karşısında hiç te te ezilmeden halkı uyarma ve bilinçlendirme çalışmalarını yürütmüştür. Siyasî Partiler Kanunu'nun 86. maddesi TİP ten bütün partilere hazine yardımı yapılabilecek şekilde kanunlaştırdığı için AP, CHP, CKMP, MP ve YTP hazineden yardım almış, ancak bu yardımdan TİP'in yararlandırılması kamu oyunda Siyasî Partiler kanununu Anayasaya aykırı bir kanun durumuna düşürmüştür. Çünkü bu kanunun 86. maddesi Anayasanın partileri eşit sayan 12. maddesine ap açık aykırı olmuş, Yüksek Seçim Kurulunun, Seçime katılacak Partiler arasında ilân ettiği TİP'e en asgarî ölçü olan 500.000 liranın verilmesi inancı geniş kitlelerde yerleşmiştir. Ne var ki, kanunu kendi açılarından hazırlayan öteki partiler milletvekillerinin çoğu, kamu oyunun bu Anayasacı anlayışına aldırış etmemişlerdir. Fakat halk, bu adaletsizlik karşısında gönülce ve paraca TİP'i desteklemiştir.

Halkın bu ilgisi arttıkça hâkim çevreler, oy verecek emekçi halkı ve genellikle toplumculuğu anlamaya çalışan vatandaşları sindirmek, TİP etrafında bir korku ve kuşku çenberi yaratabilmek için zaman zaman bazı tertiplere girişmişlerdir. İlk bakışta, yasak kitap aramak bahanesiyle TİP Genelbaşkanı sayın Aybar bunu hemen protesto etmiştir (27 Mayıs 1965), aynı gün eski Millî Birlik Komitesinin «14 ler» denilen grupundan Muzaffer Karan TİP'e girme isteğinde bulunmuş ve Parti tüzüğüne göre bu isteğine uygun hareket edilmiş, Muzaffer Karan o tarihten başlayarak TİP li görünmüştür. Bu arada Ankara Üniversitelerinde ve yüksek okullarında öğretim üyesi olan bilim adamları da gösterişsiz bir törenle TİP'e girmiş özellikle Doçent Burhan Cahit Ünal ve Dr. Suat Aksoy'un TİP e üye olmaları gençlik arasında büyük memnunluk yaratmıştır. Bu gibi gelişmeler ve TİP liderinin memleketin her konusunda Parti programı açısından demeç vermesi, halkı uyarması öteki partilerce endişe ile karşılanmış, hele AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in

zaman zaman TİP i itham eden demeçler vermesine yol açmıştır. Ama Mhmet Ali Aybar her seferinde bu gibi itham ve iftiraları kesinlikle reddetmiş ve en uygun dille cevaplandırmıştır. Netekim AP Genelbaşkanının TİP i sınıf kavgası yaratmakla suçlaması karşısında kamu oyunu aydınlatmak için şunu belirtmiştir:

«AP Genel Başkanı özel teşebbüsü savunuyor.» «Sınıf kavgasına müsaade etmeyeceğiz» diyor.

Başbakan Yardımcısı sınıf kavgasını önlemek mi istiyor? O halde hemen petrolü millîleştirsin, topraksıza toprak versin, herkesten gücüne göre vergi alınmasını sağlayacak vergi kanunları çıkarsın, işsizlik sigortası kanunu getirsin. Kısacası, Anayasayı eksiksiz, tastamam uygulasın. Yoksa «sınıf kavgasını» önlemek sözünün altında yatan gerçeğin bugünkü bozuk düzeni ayakta tutmak çabasından başka bir şey olmadığı ortaya çıkar.» (30 Mayıs 1965)

Bu görüş, seçim süresince en çok halka duyurulmak istenen görüş olmuş ve her vesile ile TİP şaşmaz bir inançla şunu istemiştir :

Anayasanın eksiksiz, tastamam uygulanması.

Ve her parti kongresinde artan bir aydınlıkla TİP sözcüleri içtenlikle bu isteği dile getirmiş ve öteki partilerin niteliğini fakr vatandaşa anlatmaya çalışmıştır. Bu çalışmaların en güzel örneğini, sövgüye ve kısır çekişmelere aslâ yer vermeyen bir dille konuşan TİP Genelbaşkanı Mehmet Ali Aybar vermiştir. Çankaya ilçe kongresinde bir konuşma yapan TİP Genelbaşkanı (30 Mayıs 1965) şu gerçeği anlatmıştır:

«AP Genelbaşkanı özel teşebbüsü savunuyor. «Özel teşebbüssüz kalkınma olmaz» diyor. Biz de sayın Demirel'e diyoruz ki:

Soyguna, vurguna müsaade etmeyeceğiz. Biz 19. Yüzyıldan beri özel teşebbüsün elindeyiz. Halimiz meydanda. Özel teşebbüs yoluyla kalkınamayacağımız artık bugün herkesin bildiği bir gerçektir.

AP ye oy vermeyi düşünen fakir vatandaş, Süleyman Demirel'in bu konuşması üzerinde iyice durmalıdır. AP fakir vatandaşın haklarını ve çıkarlarını değil, müteşebbislerin, yâni bir avuç aracının çıkarlarını koruyor.» TİP genelbaşkanı, AP yi olduğu gibi CHP yi de karşısına alarak konuşmuş, CHP yi ilk defa «muhalefet reformcusu» olarak tanıtmıştır (Aynı kongredeki konuşması). Netekim iktidarda iken CHP, her türlü ilerici fikir akımlarını ve özgür düşünceyi önleyen Türk Ceza Kanunundaki 141 ve 142. maddeleri savunmuş, muhalefete geçince bu maddelerin tenkitçisi olmuş, fakat TİP, her

türlü kışkırtmalara ve suçlamalara aldırmadan bu maddelerin Anayasaya aykırılığı üzerinde ısrarla durmuştur. Bu bilimsel çabalar Anayasa mahkemesinde de yapmış, bu maddelerin niçin Anayasaya aykırı olduğunu TİP genelbaşkanı Anayasa Mahkemesinin sayın yargıçlarına bir saatten fazla süren bir savunma ile izah etmiştir (31 Mayıs 1965). Aybar anlatmıştır ki «faşist bir toplum düzenini, insana ve emeğe değer vermeyen bir hayat felsefesini yansıtan 141 ve 142. maddeler yürürlükte tutuldukça, Türkiyemizin demokratik ve sosyal düzene kavuşması, emekçilerin politik bir güç olarak haklarına sahip çıkmaları, genellikle vatandaşın hak ve hürriyetlerinden emin olabilmesi mümkün değildir. Bu iki madde düşün, bilim ve sanat hürriyetlerini tamamen yok etmektedir.»

TİP bu çalışmaları yaparken, CHP, gençliğin ve emekçi halkın kendisinden uzaklaşmakta olduğunu görerek sol akımdan yana olduğunu anlatmağa çalışmış, ancak bu gayretin TİP in oylarını almak için yapıldığı bazı çevrelerde hemen anlâşılmıştır (Yeni İstanbul, 1 Haziran 1965 Vecihi Ünal). Ne var ki TİP'in Meclise şu veya bu sayıda milletvekili göndermesi değil, önemli olanın toplumcu fikirlerin Meclis kürsüsünden millete duyurulabilmesi idi. Onun için TİP, fazla milletvekili çıkarmak amacıyla halka hoş gelecek bir seçim çalışması yerine, ilkelerinden hiç bir bağışlama yapmadan inandığı gerçekleri olanca katılığı ve sertliği ile emekçi halka duyurmuştur. Ne var ki, olayların derinine inmeden gününü gün eden bazı yazarlar daima TİP le CHP arasında bir bağ kurmaya, TİP i, CHP nin kurdurduğu ve desteklediği kanısıyla kalem oynatmaya, TİP in ilkeleriyle CHP ninki arasında bir ayrılık olduğunu anlamazlığa gelmişlerdir (Bak. O. Seyfi Orhon, 2 Haziran 1965, Son Havadis) Hatta TİP'in Meclise girmesini önleme çabalarına hız veren AP çevreleri, kendilerine yakın bazı gurupların bile inanmak zorunda kaldıkları gerçeğe bir türlü katılamamışlardır. Bazı sermaye çevreleri bile bilmekteydi ki «TİP in Meclise girmesinden korkmamak lâzımdır. Asfaltlar üzerinde ve dergi sütunlarında konuşan Sol'un Meclise girmesinde muhakkak fayda vardır. Bugün kalkınabilmiş ne kadar ülke varsa oralarda sol akımına söz hakkı verilmiştir. İşte İtalya, işte komşumuz Yunanistan. Sol akım belki ölçüsüzdür. Çok ister. Bırakalım istesin. Bu, iktidarları uyarmağa, daha çok çalışmağa sevketmek için faydalı bir faktördür... Sol akımın temsilcilerini sokaktan, kahvehane fiskosculuğundan alınıp Meclise sokulursa sol akımdan habersiz Afganistan, Suudî Arabistan gibi geri kalmış ülkeler hüviyetinden, Türkiye de hiç değilse kurtulmuş ve binnetice faydalanmış olur. En önemlisi CHP gibi

partilerin bundan böyle sık sık samimiyetsizlik örnekleri vermelerine de artık lüzum kalmaz» (Yeni Gazete 3 Haziran 1965).

Gerçekten de bazı hesaplarla Millî Bakiyeyi getiren CHP de Haziran içinde bu sistemi kaldırma eğilimi başgöstermiş, «bu sadece TİP in gelişme imkânını ortadan kaldırmak için yapılmaktadır» görüşü (Adapazarı Lâstik - İş sendikasını ziyaretinde Aybarın yaptığı konuşma 3 Haziran 1965) tarafsız çevrelerde benimsenmiş ve CHP tenkid edilmiştir. Bu tenkitleri AP görüşlerini savunur duruma düşen kalemler de yapmaktan kıvanç duymuşlardır. (Bk. Mümtaz Faik Fenik, Son Havadis), Vecihi Ünal, Yeni İstanbul 4 Haziran 1965 sayıları). Fakat gerçek öyle görünmüştür ki partiler Millî Bakiye sisteminden ister vaz geçsinler, ister vaz geçmesinler TİP mutlaka elleri nasırlı vatandaşları ve onlarla işbirliği yapan toplumcu, namuslu aydınları Meclise sokacaktır (Aybarın Nazilli kongresindeki konuşması 5 Haziran 1965).

Fakat AP ve koalisyon ortakları seçim dönemi içinde ilerici gençlik hareketlerinin gelişmesini ve Anayasa haklarını kullanmalarını önlemek için kaba kuvvet gösterilerini önceden hazırlayıp plânlayanlara cüret veren bir ilgisizlik göstermiş, bu yüzden DÖNÜŞÜM dergisini çıkarıp kendileri satmak isteyen üniversiteli gençler Ankarada Kızılayda kaba kuvvet tarafından saldırılara uğramıştır. «Kanun tanımaz bir takım zorbaların Başkentin en büyük meydanında hükûmetin gözü önünde haftalardanberi saldırılar» yapması TİP Genelbaşkanlığınca Başbakan Ürgüplü nezdinde protesto edilmiş (10 Haziran 1965), emniyet kuvvetlerinin saldırganlara cesaret verecek şekilde hareket etmelerine Başbakanın dikkati çekilmiştir.

TİP seçimlerde mutlak başarı kazanacağı inancıyla çalışmalarını yürütmüş ve mücadeleyi Mecliste yapacağını bilerek, inançla, güvenle olayların üstünden gelmiştir. TİP Genelbaşkanı bir vesileyle «mücadelemiz bundan sonra parlamentoda olacaktır» diyerek inancı pekiştirmiştir (1 Temmuz 1965 Milliyet). Öteki Partiler Hazineden 7.5 milyon lira yardım görmenin de verdiği bir ferahlıkla çalışırken TİP'in çalışmaları parasızlık sıkıntıları içinde de olsa gelişmiş, Senatoda seçimlere girme hakkı kazanmış partilere para yardımını isteyen sğduyu sahibi senatörlerin (Fahri Özdilek, Suphi Karaman, Nadir Nadi, Mucip Ataklı, Niyazi Ağırnaslı, Sami Küçük, Kadri Kaplan, İzzet Birant, Fehmi Alpaslan, Fikret Gündoğan) çabaları olumlu bir sonuca vardırılmıştır. Senatoda açıkça belirtilmiştir ki :

«Siyasî Partiler Kanununun 127. maddesi bir partiye imtiyaz tanımaktadır. Anayasanın 56. maddesi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır, demektedir. Seçimlere girmeye hak kazanmış partilere para yardımı yapılması isteği kabul edilmezse bu, Parlamentodaki partilerin TİP karşısında cephe aldıklarının bir ifadesi olacaktır.» (Senatonun 1 Temmuz 1965 günkü oturumu)

Basın da TİP e hazine yardımı yapılmamasını açıkça tenkid etmiş «seçimlere katılacak bütün partilere devlet bütçesinden para dağıtıp, İşçi Partisine bu imkânı tanımamak seçimlere esaslı bir haksızlıkla başlamak demektir. Senatoda bu haksızlığı gizlemek için kullanılan formüllerin samimî olmadığı ve amacın sadece İşçi partisinin eline malî bir imkân vermemek olduğu ortadadır» (Milliyet, Abdi İpekçi 3 Temmuz 65). Gerçekten her geçen gün, çeşitli konbinezonlarla koalisiyon kuran partilerin TİP e karşı birleştiklerini göstermiş, TİP in il ve ilçelerdeki yöneticilerine ve mensuplarına yapılan tecavüzler artmış, bu tecavüzleri düzenleyen dernekler korunmuştur. Hele AP nin yöneticileri bu türlü tecavüzleri bilmez ve görmemezlikten gelmişlerdir. Her seferinde bu tecavüzler'in Komünizmle mücadele derneği kisvesine bürünerek Anayasanın getirdiği hakların yokedilmeğe çalışılması şeklinde yorumlanarak ilgili hükûmet adamlarına duyurulması pek bir şey sağlamamış, ancak halk bu plânlı saldırıların yanında yer almamıştır. Silifkede yapılan tecavüz (1 Temmuz gecesi) sırasında Komünizmle Mücadele Derneği, Cumhurbaşkanı Gürselin de adını istismar etmiş, Cumhurbaşkanının bu derneğin fahrî başkanı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak TİP Silifke İlçe Yönetim Kurulunun şikâyet telgraında da belirtildiği gibi AP lilerin de katıldığı bu tecavüzlerin yapılış şekli, saldırganların düzenlediği tahrik ve tecavüzleri taş ve sopalarla yaralamak ölçüsünde bırakmayacakları kanısını doğrulamıştır. Sakarya İl örgütü toplantısında günün konularını eleştiren TİP genelbaşkanı bazı dernek ve partiler yöneticilerinin halkı kamplara ayırdığına işaret etmiş, halk yararına her harekete «komünistlik» damgası vurulmasını Anayasaya uygun bir düzen kurulmasını istemeyenlerin bir tertibi şeklinde görmüştür. (3 Temmuz konuşması). Zaten muhtelif toplantılara yapılan tecavüzlerin ardının kesilmesi seçimi bir oldu bittiye getirmek heveslilerinin işine yaramıştır. TİP, tecavüz olaylarının Anayasa düzenine uymayacağını daima sorumlu hükûmet başkanlarına duyurmuştur. Silifke, Adapazarı olayları üzerine Başbakana telgraf çeken Mehmet Ali Aybar (4 Temmuz 65), bu çevrelerin oyununu sayın Ürgüplüye şöyle duyurmuştur.

«Vatandaşı düşman kamplara bölerek kargaşalıklar çıkartmak ve öylece seçimi bir oldu bittiye getirmek kararında olanların asıl hedefi Anayasayı işlemez hâle getirmek, sonra da ortadan kaldırmaktır.»

Gerici basın her tecavüz olayını tutar ve mütecavizleri «milliyetçi gençler» olarak nitelerken tarafsız vatandaş gittikçe işin içyüzünü öğrenmeğe başlamış, Maraşta bir duruşmada TİP il başkanına yapılan saldırı (5 Temmuz 65) çevrede TİP lehine bir akım yaratmıştır. Kavgada TİP li gençler halktan büyük destek görmüş, saldırganlar ayıplanmıştır. Bununla beraber daha önce de TİP yöneticilerince Hükûmet sorumlularına ve kamu oyuna da duyurulduğu gibi tahrik ve tacavüzlerin yurt ölçüsünce bir plân içinde bazı çevrelerce yürütüldüğü Bursa TİP İl kongresi yapılırken bütün unsurlarıyla ortaya çıkmıştır. Bursa İlk Kongresinin yapıldığı sinema salonunda önceden plânlanmış şekilde yer alan ve dışarda mevzilenen Milliyetçiler Derneği, Komünizmle Mücadele Derneği mensupları, Nurcular ve A P. nin Bursa yöneticilerinin bir kısmı TİP lilere saldırmış, yöneticileri linçe kalkmış ve Bursada bir dehşet rüzgârı estirmişlerdir. «Türkiye İşçi Partisine ve Anayasaya karşı saldıranların bu sıralarda böylesine şiddetlenmesinin yakın hedefi önümüzdeki seçimleri bir terrör havası içinde yapıp A. P. ye yüzde ellinin üstünde oy sağlamaktır. Menfaat münasebetleri doğru tahlil edilirse, bu olayları tertipleme zincirinin başhalkasının yurt dışında olduğunda şüphe yoktur.»

«Türkiye İşçi Partisi Bursada kongresini yaparken, demokratik rejimin vazgeçilmez bir unsuru olarak hareket ediyordu. Kongreyi basmaya teşebbüs etmek ve delegelerin canlarına kastetmek suretiyle, herşeyden önce Anayasamızı ayaklar altına almışlardır. Bundan dolayı hükûmetten bu ağır suça uygun kanun maddelerinin tatbikını» isteyen TİP Genelbaşkanı Mehmet Ali Aybar (5 Temmuz 1965 demeci) Komünizmle Mücadele Derneği ve benzerleri gibi Anayasaya aykırı amaçlar peşinde olan ve mücadelelerini taşlar ve sopalarla yapan fesat ocaklarının derhal kapatılmasını istemiştir. Bursada yollarda sürüklenen, dövülen TİP liler ve tahrib edilen İl merkezi gerici basın için «milliyetçiliğin zaferi» gibi alkışlanırken yurt ölçüsünde kaba kuvvete karşı tepki artmıştır.» Komünizmle Mücadele Derneği gibi vatandaşı temelden bölücü faaliyetlere girişen bir teşekkülün başında Cumhurbaşkanının bulunmasının idarî ve kazaî organları tereddüde düşüreceği» (Orhan Kabibay'ın demeci) belirtilmiş «Demokratik düzen içinde fikir tartışmalarının sille tokat yapılmasına ta-

rafdar olunmayacağı (MP genel sekreteri Memduh Erdemirin demeci), «Anayasanın teminatı altında bulunan bir siyasî organa kaba kuvvet gösterisi yapılmasını asla tasvip etmiyecekleri» (Suphi Baykamın demeci) bir çok partiler yöneticilerince söylenmiştir. Basın şu gerçeği dile getirmiştir.

Akşehirde, Kırıkkalede, Adapazarında, Adanada ve son olarak Bursada yerlerde sürüklenip tekmelenen, tokatlanan, taşlanan, bir yerde şu veya bu partinin üyeleri ve sempatizanları değil, bizzat Anayasadır. Anayasanın uğradığı bu saldırıyı önleyemeyenler, bu gidişe «dur» demeyenler ise faşizmin alkış tutucuları olarak tarihe geçeceklerdir.» Akşam'ın Yorum'u, 6 Temmuz 1965)

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel de «Komünizmle mücadele için kurulan anti - komünist dernek mensuplarının kanunsuz ve memleket huzurunu bozucu vatandaşları birbirine karşı kötü hislerle doldurucu hareketlerini asla tasvip etmem. Kanuna ve Anayasaya hürmet etmeyen dernekler meşru sayılmaz» (Ulus 6 Temmuz 1965) demek zorunluğunu duymuştur. Gerçek odur ki çıkarıcı çevreler maksatlarına ulaşmak için kademeli ve birbiri içine geçmiş iki vasıta kullanmaktadır. Bunlardan birincisi AP içinde kümelenmiş bazı idarecilerdir. İkincisi ise komünizmle mücadele derneği ve benzeri kuruluşlardır. Bu tip dernekler sömürücülerin ellerinde birer basit âletten ibarettirler ve kullandıkları mücadele usulleri ile Anayasa ve kanun dışı teşekküller hâline gelmişlerdir.

Hükûmet, Anayasa düzenini tehlikeye düşüren zorbalarla mücadele etmek istiyorsa, ilk iş olarak bu eli sopalıları yola getirmelidir. Kaba kuvvete karşı önleyici tedbir almayacağını açıkça ifade eden bu hükûmet, işbaşında kaldıkça değil seçim güvenliği, hür düşünceli vatandaşlar için can emniyeti, mesken dokunulmazlığı gibi temel haklar bile tam güven altında sayılamaz.» (Mehmet Ali Aybarın 10 Temmuzda Ankarada yaptığı basın toplantısı demecinden). Bununla beraber TİP, seçim zaferine doğru çekinmeden, yılmadan ve bildiğinden şaşmadan yürümeğe devam etmiştir. Bu gidişe zaman zaman yeni güçler katılmış, netekim 14 emekli general, albay ve yarbay TİP e girmiş (9 Temmuz 1965), bunlardan tüzük ve programa bağlananlar aynı inançla yürüyüşe devam etmiş, kimileri ilk ârızalarda eriyip uzaklaşmışlardır.

Bursa tecavüzünden sonra TİP, toplantılarını kendi güvenliğini kendisi sağlayarak yapmağa başlamış, Yalova ilçe kongresini TİP li gençlerin gönüllü koruyucuğuyla yapması dikkati çekmiş (10 Temmuz 1965), Ankaranın Yeni Mahalle ilçe kongresinde (11 Temmuz) sayın Aybay, TİP e hâkim görüşü yeni

bir aydınlıkla tekrarlanmış ve «Anayasayı namusunuz gibi koruyacaksınız. Çünkü kurtuluş için başka çıkar yol yoktur. Anayasayı çiğnemeğe her teşebbüs eden, karşısında seni bulmalıdır ve bulacaktır.» demiştir. Emekçi halka anlatılmıştır ki «tiyatroları, kongreleri basarak, namuslu yazarları kovalayanlar dikta rejimin özlemi içinde bulunmaktadırlar. Eskiden toplumcu kişileri «zındık, kâfir, mektepliler» sözcükleriyle nitelendirenler ve Kurtuluş Savaşında Mustafa Kemale «Bolşevik» diyen zihniyet şimdi toplumcuları «komünistlik»-le suçlamaktadır. «(Aybarın Yeni Mahalle konuşmasından). Fakat ne yolda suçlarlarsa suçlasınlar TİP liler bilmekteydi ki «mutlu sahillere ulaşacağı gün yakındır. Çünkü çok sağlam bir gemidedir ve elindeki pusula ilim pusulasıdır. Bu inancı belirten Aybar Kadıköy ilçe kongresinde 18 Temmuzda yapılan konuşma) TİP in isteklerini ve görüşlerini yılmadan, bıkmadan apaçık belirtmiştir: ,

Milletlerarası sömürücü sermaye, içimizdeki ortakları ve adamları vasıtasıyla memleketin ekonomik ve malî kaynaklarını kontrol ettiği sürece Türkiyenin ilerlemesi mümkün değildir. Kapitalizmin fâsit dairesinden kurtulmadıkça Türkiyenin geri kalmışlıktan kurtulması, ileri bir varlık hâline gelmesi mümkün değildir. 10 Ekim seçimleri tarihimizde bir dönüm teşkil edecektir. TİP listelerinde yer alacak nasırlı eller ve toplumcu aydınlar mutlaka Meclise girecektir.

TİP e karşı çevreler de emekçi halkın Meclise girmesini önlemek için kaba kuvvet gösterilerine her fırsatta başvurmuş, Adananın Saimbeyli ilçesindeki TİP levhası, Adana emekçilerinin gözlerindeki perdenin aralanmasını önlemek için gece kaldırılmış, tahrib edilmiş (21 Temmuz 1965), Denizlide TİP örgütünün kurulmasından endişe eden toprak ağaları TİP Denizli İl Başkanını telefonla ölümle tehdit etmeğe koyulmuş (23 Temmuz), TİP binasının tahrib edileceği tehditleri yapılmış, şurada burada el altından yapılan tehditler arttırılmıştır. Fakat TİP emekçi halka olan inancını bir an yitirmeden yeni bir deneye girmiştir. Bu deney, Siyasî Partiler Kanunu yüzünden hazineden yardım alamayan TİP e emekçi halkın bağış yapmasını isteyen duyurularını basına vermesi deneyidir. Bağış isteğinin emekçi halka duyurulması (25 Temmuz) Partinin ne büyük bir ihtiyacı karşıladığını, emekçi halkın nasıl bilinçlenmekte olduğunu göstermiştir. En uzak köylerden, kasaba ve şehirlerden emekçi vatandaş rızkından keserek TİP e bağışa başlamıştır. İki buçuk lirayı posta havalesiyle gönderebilecek kadar kendi partisini seçen emekçilerin bulunması seçim süresince TİP in gücünü arttıran etkenlerin başında yer almıştır.

Türkiye İşçi Partisinin seçimlere girme hakkının Yüksek Seçim Kurulunca kabul ve ilân edilmesi en çok AP çevrelerinde endişe uyandırmış, onun için de AP yetkilileri Yüksek Seçim Kuruluna başvurarak TİP in seçime girmek için kanunen gerekli olan en az 15 ilin bütün ilçelerinde teşkilât kurmuş olması şartını yerine getiremediğini iddia etmiş, fakat Y.S.K. bu isteği inceleyerek reddetmiştir (26 Temmuz). AP Genelbaşkanlığının Yüksek Seçim Kuruluna verdiği dilekçede TİP örgütünün durumunu öğrenmeğe çalışmıştır. AP ye göre «TİP bu seçimlere giremez, çünkü seçim kanununun istediği nitelikte 15 ilde tam teşkilâtı yoktur, üstelik Mecliste de Gurupu bulunmamaktadır.»

AP nin şaşkınlığı, TİP i seçime sokturmamak için giriştiği metodlarla da görülmüş, bu parti yetkililerinin TİP in seçimlere girmesini önlemek için delil toplamak maksadı ile Valilere doğrudan doğruya başvurması usulsüz görülmüştür. İçişleri Bakanına göre Yüksek Seçim Kurulu böyle bir incelemeyi gerekli görürse Bakanlık bunu yapar ve sonucunu bildirirdi. Onun için bir partinin doğrudan doğruya valilere başka bir parti hakkında başvurup belge istemesi idarenin işleyişi bakımından imkânsızdır.

AP yeniden Yüksek Seçim Kuruluna başvurmuş, fakat yine isteği reddedilmiştir. Bu kesin hezimetten sonra AP bütün basın gücü ve desteklediği kuruluşlarla TİP in başarı kazanmasını önlemeye çalışmıştır. Öte yandan TİP seçim bildirisi için çalışmalarını yürütmüş, Genel Merkez Bilim, araştırma bürosunu Ankarada toplantıya davet etmiş seçim stratejisinin tesbitine çalışmış (Temmuz 1965), bir yandan da Aday yoklama yönetmeliğini çıkarmaya koyulmuş, seçim havası içinde örgüt kurmak isteyen il ve ilçelerin durumunu süratle incelemiş, Siverek, Denizli, Giresun, Ordu ve Tuncelinde örgüt kurma isteklerini kabul etmiş, Bingöl, Van, Siirt, İsparta Muğla ve Burdurda yeni kuruluşlar isteyen toplumcu ve emekçi vatandaşlara yetki verilmiştir. Nihayet seçimin günü gününe yapılan işleri şaşmaz bir doğrulukla yürütülmüş, TİP Merkez Yürütme Kurulu, Genel Merkezden hangi illerin hangi sıralarında kaç kişinin aday gösterileceğini tesbit etmiş ve Yüksek Seçim Kuruluna bildirmiştir (3 Ağustos). TİP, 54 ilde seçimlere gireceğini Y. S. K. na yazmış ve çalışmalarını ona göre yürütmüştür.

Adalet Partisi, çıkarılagelen olayları bilmezlikten gelerek seçim emniyeti üzerinde duran demeçler vermiş, TİP örgütlerini gafil avlama niyetlileri de bu görüşü yaymağa çalışmıştır. Fakat «Daha dün denecek kadar yakın bir geçmişte Anayasa düzenine karşı işlenmiş suçlar, tertipli zorbalıklar seçim güvenliğini temelinden sarsmıştır. Başbakan yardımcısı olarak sayın Demirel bu ka-

nunsuzlukların bir daha tekrarlanmasına fırst veremeyeceğini kesinlikle temin etmemiştir. Demirel «Türkiyede seçimin emniyeti bizatihi rejimin içindedir; buun dışında kimsenin teminat aramasına lüzum yoktur» demektedir. Türkiye İşçi Partisi seçimlere girme yeteneğini kazanmış bir muhalefet partisi olarak rejimimizin teminatı olan Anayasanın tastamam, eksiksiz uygulanmamasından şikâyetçidir. Koalisiyon hükûmetinin Baş iktidar partisi AP genelbaşkanından yuvarlak lafları bırakarak Anayasa hak ve hürriyetlerine yapılan kaba kuvvet saldırılarının seçim döneminde bir daha tekrarlanmayacağını kesinlikle açıklamasını» TİP Genelsekreteri C. H. Selek'in demeci 4, Ağustos 1965) bekleyen TİP, bu kez AP nin yeni bir oyunu ile karşılaşmıştır. AP yöneticileri ilçe merkezlerinde «delil tesbiti» bahanesi altında Sulh Hâkimleri eliyle Anayasa dışı işlemler yapmağa kalkışmıştır. (23 Ağustos 1965) Fakat TİP Genelsekreteri Cemal Hakkı Selek, derhal bir demeç vererek seçmen kütlesi arasında tereddüd uyandıran , Sulh Hakimlerinin AP yöneticilerinin bu kanun dışı tertiplerine âlet olmasının anlamını açıklamıştır.

TİP in demokratik yoldan iktidara gelme yolundaki ilk çalışmaları sırasında bazı çevrelerde tartışmalar da yapılmış ve «kısa yol» tavsiyecileri görülmüştür. TİP Genel Başkanı Aybar İstanbul il ve ilçe yönetim kurulları üyeleriyle yaptığı konuşmada bu görüşe değinmiş ve TİP in inancını bir kerre daha kesinlikle açıklamıştır:

«Türkiyenin meselelerine ne eli kamçılı bir ıslâhatçı, ne de bir eli yağda, bir eli balda yabancı şirket mümessilleri çare bulamaz. Türkiye şüphesiz önce kendi imkânlarıyla kalkınacaktır. Ama bu söz ehlinin ağzına yaraşır. Türkiyeye hiç bir fayda vermeyen şey faydasız olanın halka duyurulması değil, yapılmamasıdır.

Türkiyemizi ileri ülkeler arasına sokmak ve yoksul vatandaşların yüzünü güldürmek için sömürgeciliğe son verecek bir halk idaresinin kurulması şarttır. Halkın dertlerine halkın kendisi çare bulur.

Ekonomik buhranla birlikte şahsî kazanç hırsının yarattığı ahlâk buhranı da Türkiyemizi temelden sarsan bir âfet halini almıştır. Sömürücülüğe son verilmesi ahlâk buhranına da son verecektir.

Devlet hizmeti kabul edenlerin ne kendilerine ne ailelerine, ne de yakınlarına menfaat sağlama kaygısından tamamiyle uzak bulunmaları gerekir. Devlet hizmetini cari işlerini yürütmek için basamak yapanlara devlet kapıları kapanmalıdır.

Kuvayı Milliye ruhunun yeniden canlandığı günlerde yaşıyoruz. 10 Ekim

seçimlerinde Büyük Meclise özü sözü bir, bilgili, fedakâr, cesur, mazisi temiz yeni insanlar, halk çocukları girecektir.» (24 Ağustos 1965)

Halk çocuklarının Meclise girebilmesi için bilinçli sendikacılarla bilinçsiz işçilerin ve sendika yöneticilerinin çalışması da seçim süresinde çok önemli gelişmeler göstermiştir. «Zonguldakta işçinin karşısına her biri bir halk çocuğu olan Ordu mensuplarının çıkarılması, işçilerin kurşunlanması ile kendini gösteren işçi düşmanı tutum, süregelmiştir. Çan grevi, İzmit grevi, Elâzığda karayolları emekçilerine atılan dayak olayı, grizu ile can veren maden işçilerinin cesetlerinin çıkarılmayışı, Malatyada temizlik işçileri ile sendikacıların dövüşerek yaralanmaları ve alt edilmeleri bu tutumun yarattığı işçi düşmanı davranışlar zincirinin sadece birer halkasıdır.» (TİP işçi genelsekreteri Rıza Kuasın demeci, 2 Ekim 1965) Bütün bu olayların da süzgeçten geçirilerek hazırlanan Seçim Bildirisi 19 Eylûlde TİP Genel Başkanı Aybar tarafından açıklanmış ve Bildiri şöyle sona ermiştir.

«Gün ışıyor. Senden olanlar Büyük Meclise girecekler, ve güzel mutlu günler başlayacak; emekçinin baştacı olduğu, ailesi, çoluğu, çocuğu ile efendice yaşadığı, mutlu günler sürdüğü, ileri toplumcu, bağımsız Türkiyeyi el birliğiyle mutlaka kuracağız. Yaşasın emeakçiler, yaşasın Türkiye.»

Ve 10 Ekim seçimlerinde TİP 15 Milletvekiliyle Büyük Meclise girmiş, Gurup kurmuştur. «Türkiye İşçi Partisinin Büyük Mecliste yer alması demokratik hayatın ve Anayasa düzeninin temele oturması, Türkiyenin ve emekçi halkımızın gerçek kurtuluş yolunu bulması anlamını taşır. Bugüne kadar uygulanan «çok partili demokrasi» dedikleri rejim, aslında fukara halkımızı ve Türkiyenin kalkınması ve ilerleme sorunlarını dışarda bırakacak toprak ağalarının, kökü dışarda sermaye çevrelerinin çıkarlarını savunan partilerin, memleket kaderine hâkim olduğu bir bozuk düzeni yürütmüştür. Artık buna son vermenin zamanı gelmiş bulunuyor. 10 Ekim Seçimleri yeni bir dönemin başlangıcıdır.» (TİP Genel Başkanı Sayın Mehmet Ali Aybarın seçim sonu mesajı 25 Ekim 1965)

SON

NİÇİN HIRİSTİYAN DEĞİLİM

Bertrand Russel
Çev: Dr. Fahrettin Yakal

RUSSELL'IN ÖNSÖZÜ

New York Üniversitesinden profesör Paul Edwards'a bir minnet borcum var; gerçekten çok değişik tarihlerde tasarlanan, yazılan ve tümü théologie konusu olan metinleri bu yapıtta toplama teşebbüsüne geçen odur. Böylece temel meselelerde kanılarımı bir defa daha doğrulama fırsatını bana verdiği için kendisine özellikle teşekkürlerimi sunarım.

Son zamanlarda benim eskiden olduğu kadar dinsel ortadoksluğa düşman olmadığıma dair bir söylenti, yaygın hale geldi. Bu söylenti her türlü esastan yoksundur. Ben dünyadaki bütün dinleri (Bouddhisme, l'hindouisme, le christianisme... ve communisme) istisnasız temelden yoksun ve tehlikeli sayıyorum. Böyle düşünmek de elbet mantıkî olur, zira bu dinler mademki birbirlerinden farklıdırlar, o halde aralarında hiç değilse bir tanesi doğru olmayabilir. Bundan başka bir kişinin yaşadığı toplumun dini olduğu da kabul edilebilir.

Scolastique'ler tanrının varlığını tanıtlıyan sözde mantıksal kanıtlar uydurmuşlardır ve bu kanıtlar ya da bu kategoriden diğerleri bir çok üstün filozoflarca da kabul edilmişlerdir, lâkin bu geleneksel kanıtların bağlanıldığı eski zaman Aristo mantığı günümüzde katolik olanlardan başka tüm lojikçiler tarafından iş olarak çürütülmüştür. Bu kanıtlardan lojik olmıyanı da ancak bir tanedir. Ereklik kanıtından konuşmak istiyorum, bununla beraber bu kanıt da Darwin tarafından çürütüldü ve her halde mantık kavramı içinde ancak tanrısal salt güçten vazgeçme pahasına gözönünde bulundurulabilir. Mantığı bir yana bırakalım; milyonlarca yıl her türlü yaşayıştan yoksun nébuleuse halinde bırakılmış bir alanı hazırladıktan sonra Hitler'in, Stalin'in ve H bombasının ortaya çıkmasıyla kendini avunmuş sayan salt güçlü, her şeyi bilen ve iyilikçi bir divinité'ye inançlı olanlar moral değerler ölçüsü yönünden bana biraz tuhaf görünmektedirler.

Bir dinin gerçeğe uygunluğu problemi bir olaydır, ondan yararlanmak ise bir başka olaydır. Bu dinlerin zararlığına olduğu kadar beyhudeliğine de sağlamca inanmışımdır.

Dinin yarattığı sakıncalar iki türlüdür: Biri ona maledilmesi uygun görü-

len inanç biçimine, diğeri de inanılan özel doğmalara ilişkindir İnanış tarzına gelince imanın varlığı bir senet, yâni karşıt bir kanıtın sarsamıyacağı bir kanış gibi alınmakta ya da şayet karşıt kanıt şüphe uyandırırsa karşıt kanıtın anmadan geçilmesi lüzumu gözönünde bulundurulmaktadır. Böylece bahanelerle gençlerin Rusyada capitalism'den yana, Amerikada communisme'den yana tartışmalara katılmaları yasaklanır. Ve işte bir tarafın olduğu kadar diğer tarafın da inançlarını el dokunulmamış bir halde devam ettiren ve karşılıklı olarak yıkımcı bir savaşa götüren yol. Serbest bir araştırma bu inancı yok etse bile buna ya da şuna inanmanın önemli olduğu kanısı bütün dinlerde ortaktır ve her türlü devlet eğitimi sistemlerine ilham verir. Bundan da gençliğin düşünüşünün bodur kalması ve diğer çeşit bağnazlığın kurbanı olanlara karşı olduğu kadar belki de çok daha zehirleyici bir biçimde her çeşit bağnazlığı ret edenlere karşı, tam bir bağnazlık ve düşmanlık ortaya çıkar. Kanıların, kanıtlar üzerine oturtulması alışkanlığı ve onlara kanıtların sağladığı nispetler içinde güven gösterilmesi; eğer bu davranış genelleşecek olursa dünya ancak o zaman acı duyduğu fenalıkların çoğundan kurtulmuş olacaktır. Fakat bu dakikada ülkelerin çoğunda eğitim, bu çeşit bir alışkanlığın gelişmesini önlemeye yöneltmektedir ve temeli olmıyan bir doğmalar sistemi ile inancın eğitimini red eden insanlar gençliği okutmaya yaraşık sayılmamaktadırlar.

Yukarıki fenalıklar sözü edilen inançtan tamamile bağımsızdır, ve olduğu gibi doğmasal plân ile yetinen bütün inançlarda da bulunmaktadır. Gene de dinlerin çoğunda özgül olarak éthique ilkeler vardır ki bunlar gerçek bir fenalığa sebep olmaktadırlar. Katoliklik tarafından doğum kontrolünün kınanması, eğer kendini zorla kabul ettirecek olursa yoksulluğun gittikçe bir yana bırakılmasını ve savaşın yürürlükten kaldırılmasını imkânsız kılacaktır. İneğe kutsal bir nitelik veren ve bir dulun yeniden evlenmesini ahlâksızlık sayan hindlilerin inançları tamamile lüzumsuz acılara sebep olmaktadır. Communiste'lerin gerçek inananlardan bir azınlığın diktatörlüğüne olan inancı sayısız dehşetlere maloldu.

Kimi vakit bize yalnız bağnazlığın bir sosyal gruba etkililik verebildiği söylendi. Oysa ben bu görüş açısını tarihin öğretilerine tamamen karşı telâkki ediyorum. Fakat her halde başarı önünde esirler gibi yerlere kapananlar, yalnız bunlar uygulamayı bir yana bırakarak etkiyi değerli bulabilirler. Bana gelince çok fenalık yapmaktansa az bir iyilik yapmak yeğdir. Hayranlıkla seyrinden hoşlanacağım toplum, hasım grupların kalabalıklarından kurtulmuş ve bütün mutluluğunun çatışmadan çok elbirliğile gerçekleşeceğini anlıyabilen bir

toplum olacaktır. Bir dünyayı hayranlıkla seyirden hoşlanacağım, öyle bir dünya ki orada eğitim varlığı süresince objectif kanıt oklarından korumaya yarayan doğmadan yapılmış bir zırh içinde gençlik zihniyetini hapsetmektense onu kurtarmayı amaç bilir. Dünyanın açık kalplere, açık düşüncelere ihtiyacı vardır ve onları ister eski ister yeni katı sistemlerin aracılığı ile elde etmeğe girişilemez.

NİÇİN HIRİSTİYAN DEĞİLİM

Başkanınızın söylediği gibi bu akşam sizlerle konuşmak istediğim konu, ne için hıristiyan olmadığım konusudur. Belki de başlangıçtan beri hıristiyan sözcüğünün ne anlama geldiğini anlatmayı denemek uygun olacaktır. Bu sözcük, zamanımızda pek çok kişiler tarafından pek müphem bir anlamda kullanılmaktadır. Kimileri sadece erdemli bir yaşantı sürme çabasında olan kişi anlamına almaktadırlar bu sözcüğü. Sanırım ki bu anlamda alınırsaher türlü mezhep ve her türlü inançta hıristiyanlar görebiliriz. Ama bu sözcüğün asıl anlamının bu olacağını düşünmüyorum. Zira böyle olmasaydı bu, hıristiyan olmıyan tüm kişilerin -bütün budistlerin, konfüçiyanistlerin, muhammedilerin ve diğerlerinin- erdemli bir yaşantı sürme çabasında olmadıkları anlamına gelecekti.

Hıristiyanı, ondaki zihinsel yetenekliğe uygun bir biçimde yaşamayı istiyen bir kişi olarak ta anlamıyorum. Düşünüyorum ki önce kendisine hıristiyan demeye hakkı olabilmesi için onun sınırlı bir miktarda belli inançları olması gerekmektedir. Bu sözcüğün ermiş Augustin ve ermiş Thomas d'Aquin'lerin zamanlarındaki zengin anlamları günümüzde pek yoktur, o tarihlerde hıristiyan olduğu dil ile söylendiği zaman bunun ne anlama geldiği bilinirdi. Büyük bir belirlilikle konmuş tüm inançların hepsi kabul ediliyor ve bu inançların her hecesine kanının bütün kuvvetile iman ekleniyordu.

Bir hıristiyan kimdir?

Zamanımızda bu ayni anlama gelmiyor, hıristiyan tanımı üzerinde bizim biraz daha belirsiz olmamız gerek. Bununla beraber kendisini hıristiyan olarak bildiren her kişi için tamamile zorunlu iki belirti var. Birincisi niteliği bakımından doğmasaldır, yan tanrıya ve ölümsüzlüğe inanılmalıdır. Eğer bu iki ilkeye inanmazsanız sizin kabul edilebilir şekilde hıristiyan olarak kendinizi tanıtabileceğinizi düşünmem. Sonunda fazla olarak bu sözcüğün kapalıca anlattığı gibi Isa'nın varlığına değğin bazı inançlarınız olmalı. Muhammediler de örneğin tanrıya ve ölümsüzlüğe inanırlar, bununla beraber onlar kendilerine hıristiyan

demezler. Sanırım ki tanrısal yaradılışı olmasa da İsa'nın insanların en iyisi ve en çok bilgilisi olduğu inancını birinci kural olarak almanız gerek; eğer en azından Isa'nın varlığına bu inanışınız yoksa sizin kendinizi hıristiyan olarak bildirmekte herhangi bir hakkınız bulunacağını sanmam. Şüphesiz Whitaker's'in almanch'ında ve coğrafya kitaplarında rasladığınız bir yön daha var; bu yapıtlarda dünya halkının hıristiyanlar, muhammediler, bouddhisler, fetişlere tapanlar ve saireye bölündükleri belirtilmişdir. Bu yönden hepimiz hıristiyanız. Coğrafya inceleme kitapları tümümüzü birleştiriyor, lâkin bu salt coğrafyasal bir yönden başka bir şey değildir ve bunu hesaba katmak gerektiği düşüncesindeyim. Sonunda kendimin hıristiyan olmadığımın nedenlerini anlatacağım vakit size iki sınıf olaydan söz açmayı kararlaştırıyorum: İlkin neden ben ne tanrıya, ne de ölümsüzlüğe inanmıyorum, sonra yüksek derecede bir moral erdem tanımış olmama rağmen İsa ne için insanların eniyisi ve en çok bilgilisi değildir.

Geçmişin inanmıyanlarının faydalı çabaları olmasaydı hıristiyanın çeşitli yorumlara elverişli bir tanıtımını veremiyecektim. Daha önce dediğim gibi bir zamanlar bu sözcüğün kapsamı çok daha genişdi, örneğin cehenneme inanma da bunların içindeydi. Bildiğiniz gibi memleketimizde Canterbury ve d'York başpiskoposlarının tanımamalarına rağmen bu ilkenin bir temel prensip olması, özel konseyin kararı ile son buldu. Oysa bu memlekette dinimiz bir parlamento yasası ile kararlaştırılmıştır ve işte bunun içindir ki özel konsey sayın başpiskoposların davranışlarına aldırış etmeme imkânını bulabilmişdir. Böylece hıristiyanın cehenneme inanması gerektiği düşüncesi üzerinde ısrar etmiyeceğim

Tanrının Varlığı

Tanrının varlığı üzerinde söz açmaya gelince, bu geniş ve bayağı olmıyan bir problemdir, eğer onu uygun bir biçimde açıklamayı deneme zorunluğunda olsaydım sizi tanrının saltanatı gelinceye kadar burada bulundurmam gerekecekdi, bu bakımdan onu kısaltarak ele almamı bağışlıyacaksınız elbet. Şüphesiz bilirsiniz, katolik kilisesi sadece akıl yoluyla tanrı varlığının ispatlanabileceğini bir dogma gibi göstermiştir. Bu, oldukça tuhaftır, lâkin yine de onun dogmalarından biridir o. Bunun kabul ettirilmesi lâzımdı kiliseye, çünkü belli bir zamanda serbest düşünürler tabiatile tanrı varlığı lehine iman konusu olarak telâkki ettikleri ve fakat yalın bir aklın tanrının varlığı aleyhine değerlendirebileceği şu ya da bu kanıtları bildirme alışkanlığını kabul eylemişlerdi. Kanıtlar ve gerekçeleri ayrıntıları ile ortaya kondu ve katolik kilisesi buna bir son verme zorunluğunu anladı, bunun için tanrının varlığının yalnız aklın desteği ile

ispatlanabileceği prensibini koydu ve onu ispatlamıya ayırdığı kanıtlar gibi telakki ettiklerine düzen vermekle kendisini yükümlü buldu. Belli ki bunlar bir hayli fazladır, lakin ben onlardan bir kaçını seçmekle yetineceğim.

İlk sebep kanıtı

En sade ve anlaşılması çok kolay kanıt belki de ilk sebep kanıtıdır. Bu dünyada gördüğümüz herşeyin bir nedeni olduğu ve nedenler silsilesi gerisin geriye gidildiği takdirde kaçınılmaz tarzda ilk sebebe ulaşılacağı görüşünü savunur. Ve işte bu ilk sebebe tanrı adı verilmektedir. Bu kanıt kanaatıma göre zamanımızda o kadar değerli değildir, zira ilkin zamanımızda sebep kavramı tıpatıp geçmişte olduğu gibi değildir. Filozoflar ve bilginler sebep kavramını incelediler ve şimdi onda eskiden taşıdığı kuvvet yoktur. Bu bir yana, siz bir ilk sebep olması zorunluğu kanıtının hiç değer taşımayanlardan biri olduğunu ortaya koyabilirsiniz. Gençken ve çok sıkı bir tarzda kendi kendime bu problemleri düşünüp taşınırken uzun zaman ta 18 yaşımda John Stuart Mill'in otobiyografisini okuduğum güne kadar ilk sebep delilini kabul etmiş bulunduğumu söylemeliyim. Biyografide bu cümleyi buldum: Beni kim yarattı? sorusunun cevabı olmıyan bir soru olduğunu babam bana öğretti, zira bu soru derhal bir diğer soruyu ortaya kor: Tanrıyı kim yarattı? Bu çok sade cümle bana ilk sebep kanıtının uydurma olduğunu açıkladı ve bugün de buna inanıyorum. Eğer her şeyin bir sebebi olması gerekse o halde tanrının da bir nedeni olmalı. Şayet nedeni olmıyan bir şey varsa bu evren için olduğu gibi tanrı için de mümkündür, öyle ki bu delil hiç bir değer taşımamaktadır ve tastamam dünyanın bir fil üzerinde ve filin de bir kaplumbağa üzerinde durduğunu iddia eden hindliyi hatıra getirir. Ya kaplumbağa? diye soruldukta hindli cevap verir: «konuyu değiştirsek artık». Gerçekten kanıt bunun kadar değerlidir. Evrenin illetsiz yaratılamaması için sebep yoktur ve diğer yönden onun her zaman için de var olmaması için sebep yoktur. Evrenin her hangi bir zamanda başlamış olduğunu varsaymak için de sebep yoktur. Olayların bir başlangıcı zorunluğu fikri gerçekten bizim imgeleme yetimizin yoksulluğundan ileri gelmektedir. Bundan ötürü ilk sebep kanıtı üzerinde fazla zaman kaybı olmıyabilir.

Doğal kanun kanıtı

Bundan sonra doğal kanundan çıkarılmış çok bilinen bir kanıt vardır. Bu 18. inci yüzyıl boyunca özellikle İsaac Newton'un ve cosmogonie'sinin etkisi altında çok tutulan bir kanıt oldu. Gravitation kanununa göre güneşin çevresinde

dönen gezegenler izleniyor ve gezegenlere bu özel tarzda yer değiştirmelerini tanrının buyurduğu düşünülüyordu, onların bu biçim dönüşlerini sağlıyan sebep de işte bu idi. Elbet bu, gravitation kanununun daha derin bir açıklanması üzerinde araştırma tasasını esirgeyen kolay ve sıradan bir açıklama idi. Bugün biz Einştein'ın gösterdiği yoldan giderek gravitation kanununu biraz çapraşık bir biçimde açıklıyoruz. Size Einstein'ın yorumuna göre gravitation kanunu üzerine bir konferans vermek niyetinde değilim, çünkü bu da zamanımızı alır. Her halde hiç bir kimsenin anlamadığı bir sebepten ötürü doğayı tek düzenli bir davranış biçiminde ele alan Newton sistemindeki doğa kanununa artık inanılmıyor. Tabii kanunlar diye telâkki ettiğimiz bir çok olguları, günümüzde salt insana değğin hükümler olarak değerlendiriyoruz. Yıldızlar arası uzayın en ücra derinliklerinde bile bir yardanın üç ayağa eşit olduğunu bilirsiniz. Bu çok dikkate değer bir olaydır şüphesiz, lâkin ona doğal kanunudur demek güçtür ve doğal kanunlar adı altında nitelenen pek çok şey ayni cinstendir. Diğer taraftan atomlar hakkında bazı gerçek bilgiler edinebildiğiniz vakit onların bir kanuna sanıldığından çok daha az uyduklarını ve ortaya çıkan kanunların, ihtimalin sonuçu olarak belireceklere eksiksizçe benziyen istatistik ortalamaları olduğunu meydana çıkaracaksınız. Hepimizin bildiğimiz bir kanun var, buna göre zarlar atıldığı zaman iki altı ancak otuzaltıda bir defa çıkar, bu olay, zarların düşüşünün bir tertip sonucu bulunduğuna delil gibi mütalâa edilemez, tamtersine eğer her seferinde iki altı gelecek olursa işte o zaman tasarlama ile yapılmış bir olayın söz konusu olabileceğini düşünürüz. Doğal kanunların çoğu bu çeşittir. Bunlar ihtimal kanunlarının ortaya koyacakları neviden istatistik ortalamalarıdır, ve bu tüm doğal kanunlar hikâyesini vaktiyle olduğundan çok daha az olağanüstü yapmaktadır. Gelecekte değişebilir olan bilginin geçici durumunu yansıtan bu tespitten başka hatta doğal kanunların bir kanun koyucusunu kapsadığı fikri doğal kanun ile insansal kanun arasında bir karışıklığı geliştiriyor. İnsansal kanun belli bir biçimde davranmanızı size emreder, ona uyabileceğiniz gibi emri yerine getirmemeyi de seçebilirsiniz. Lâkin doğal kanunlar olayların edimsel oluş tarzının nitelendirilmesi ve gerçek aksiyonlarının basit bir tarifnamesidir, o halde onlara böyle yapılmasını emreden birisinin varlığı lüzumunu savunmak yararsızdır. Gerçekte bunun böyle olduğu farzedilse bile o zaman da bu soruya cevap vermekliğimiz gerekirdi: «Ne için tanrı başkalarını değil de özellikle bu kanunları buyurdu. «Eğer hiç bir sebep olmaksızın sadece onun kendi keyfine göre bunu yaptığını söylerseniz, o zaman bazı şeylerin kanuna uymadığının varlığını kabul ediyorsunuz demektir, o derecede ki doğal kanunun

zincirlemesi parçalanmıştır. Bir kısım ortodoks téologların yaptıkları gibi şayet tanrının yarattığı tüm kanunlardan, diğerlerinden çok bunları emretmekte bir sebebi (bu sebep açıkça dünyaların en mükemmelini yaratmak olduğuna göre ve her ne kadar enini boyunu hesap ederken ondan kuşkulanabilseniz de) vardır. Eğer emrettiği kanunları için tanrının bir sebebi var idiyse o halde tanrı bizzat kendisi kanuna boyun eğmiş olur ve bu takdirde tanrıyı aracı olarak kabul etmekle bir üstünlük sağlıyamazsınız. İlâhi buyrultuların önünde ve ötesinde bir kanun düzenlediniz ve mademki o kanun koyucuların sonuncusu değildir, o halde sizin konunuza yardıma gelemez. Kısaca bütünü ile doğal kanunu kanıtı eskiden olduğundaki gibi o denlü kuvvetli değildir. Kanıtlarımın listesinde kronolojik bir sıra izliyorum. Tanrının varlığından yana kullanılan kanıtlar zamanla nitelik değiştirmektedirler. İlk önceleri bunlar çetin, mânevî belirli safsataları kapsıyan kanıtlardan oldular. Bu günkü evreye yaklaştığımız ölçüde zihni alanda daha az hatırı sayılır bir duruma girdiler ve gitgide bir çeşit moral donukluk gösteriyorlar.

Plân kanıtı

Bu ayrıntılarıyla anlatma ve açıklamadan sonra vardığımız aşama bizi plân kanıtına getirmiş oluyor.Bu kanıtı hepiniz bilirsiniz: Dünyada her şey bizim orada yaşayabilmemize göre düzenlenmiştir, ve dünya ne kadar az da farklı olsaydı biz orada yaşamak imkânını bulamazdık. Plân kanıtı işte budur. O kimivakit oldukça tuhaf bir şekil alır: örneğin kolaylıkla çekilebilinmesi için tavşanların beyaz kuyrukları bulunduğu iddia edilir. Kanıtın bu uygulaması üzerinde tavşanların ne düşüneceklerini bilmiyorum. Onu taklit kolaydır. Hepiniz Voltaire'in kaygısını bilirsiniz: galiba burun, gözlükleri taşıyacak biçimde tasarlanmış olsa gerek. Bu çeşit alaya alma 18. inci yüzyılda düşünülebilen amaçtan o kadar uzak geçmemiştir, çünkü Darwin çağındanberi canlı varlıkların dünyada çevrelerine ne için intibak ettiklerini çok daha iyi anlıyoruz. Bu çevredekiler canlı varlıklara intibak ereğile yaratılmış değildir, belki canlı varlıklar çevreye intibak edecek tarzda gelişmişlerdir, ve işte intibakın temeli de budur. Bu duruma plân kanıtı uymaz.

Bu plân kanıtının inceleme safhasında, milyonlarca yıl süresince bir tümgüçlünün, bir tümbilicinin bütün muhtevası ile ve bütün noksan ve kusurları ile yaratabildiği bu dünyanın mükemmel olması gerektiğine insanların inanabildiklerini görmek tamamile şaşırtıcıdır. Buna doğrusu ben inanamam. Eğer size olgunlaştırmak üzere tümgüçlülük ve tümbilicilik'den başka milyonlarca sene

de verilmiş olsa siz Ku Klux Klan'dan ya da fascisme'den daha iyi bir şey yaratamıyacağınızı düşünebilirmisiniz? Bundan başka bilginin mutad kanunlarını kabul ediyorsanız insan hayatının ve genellikle bu gezegen üzerindeki hayatın, vakti gelince görünmez olacağını farzedebilirsiniz : bu güneş sistemindeki çöküşün bir aşamasıdır. Çöküşün belli bir evresinde protoplazmaya uygun gelen atmosfer koşullarının bir bütününe ve diğer elemanlara erişilir, ve hayat kısa bir süre içinde tüm güneş sisteminin yaşantısında belirir. Ay'ı örnek tutarak dünyanın yönelmekte olduğu durum çeşidi - ölüm, soğuk ve boşluk belirtileri - anlaşılır.

Bana bu fikrin güçten düşürücü olduğu söylendi, ve halk eğer bu fikri paylaşacak olurlarsa yaşamakta devam etmiye yetenekli olmıyacaklarını kimivakit size söyleyeceklerdir. Ona aslâ inanmayınız, bu salt abdallıktır. Bu günden başlıyarak milyonlarca yıl sonra olabilecek şeylerle gerçekte kimse tasalanmaz. Bu konuda çok tasaları olduğunu sananlar kendi kendilerini aldatıyorlardır. Onlar salt ağır bir sindirimin eseri olan daha aracısız bir sebep yüzünden tasalanırlar. Lâkin olduğu gibi söylemek gerekirse hiç kimse bu dünyada bugünden başlıyarak milyon ve milyon yıl sonra meydana çıkacak bir olayı düşünmeden ötürü gerçekten mutsuz değildir. Her ne kadar hayatın yok olacağını düşünmek iç karartıcı olsa bile -hiç olmazsa bunun söylenebileceğini sanıyorum, gerçi kimivakit insanların yaşantıları üzerinde yaptıklarını düşündükçe bunun hemen hemen bir teselli olacağı düşüncesine de varıyorum- olduğu gibi bu hayatı mutsuz yapamaz. O sadece dikkatını diğer konulara doğru çevirmeyi isteklendirir.

Tanrının yararına moral kanıt

Şimdi de tanrıcıların ortaya koydukları kanıtlamada aklın düşüşü diyeceğim bir aşamaya yanaşıyor ve tanrıdan yana olan moral kanıtlar denilenlere geliyoruz. Elbet hepiniz biliyorsunuz: vaktiyle tanrıdan yana üç tane akılsal kanıt vardı ve bunların tümü salt aklın eleştirilmesi yapıtında Kant tarafından çürütülmüştür. Lâkin Kant bunları çürüttükten pek az sonra bir yenisini, demir gibi sağlam sandığı moral bir kanıtı türetti. O halkın çoğuna benziyordu: Akıl alanında şüpheci, Lâkin moral alanda, anasının sütü ile birlikte emdiği özdeyişlere içerik olarak inanırdı o. Bu Psychanalyste'lerin o denlü üzerinde durdukları bir özelliği haklı çıkarıyordu: daha sonraki evreler anılarından çok ilk çocukluk evresi anılarının üzerimizde yaptıkları etkiler olağanüstü kuvvetlidir.

Biraz önce söylemişdim, Kant tanrı varlığından yana 19. uncu yüzyıl süresince çeşitli şekillerde son derecede yayılmış bir moral kanıt üretti. Bunlar-

dan biri eğer tanrı olmasaydı ne iyi ne de fena olmıyacaktı görüşündedir. Bu kısa zamanda iyilik ile fenalık arasında ayrım olup olmdığını öğrenmek problemi ile ilgilenmem, bu bir başka sorundur. Benim ilgilendiğim özellik şudur: siz eğer kesin olarak iyilik ile fenalık arasında bir ayrım varlığını iyice biliyorsanız o takdirde aşağıdaki durum karşısında bulunuyorsunuz: bu ayrım iradesinin ya sonucudur, ya da değildir. Eğer tanrı iradesi sonucu ise o halde tanrının kendisi için iyilik ve fenalık arasında bir ayırım yoktur, ve bu durumda ise tanrının iyi olduğunu söylemek artık akla uygun bir demeç olmaz. Tanrıbilimcilerin yaptıkları gibi eğer tanrının iyi olduğunu söylerseniz o takdirde sizin için iyiliğin ve fenalığın tanrı iradesinden bağımsız bir anlamı olduğunu söylemek zorunluğu vardır, çünkü tanrının iradeleri iyidir ve esası bir yana bıraksak bile sadece tanrı tarafından yayınlanmış olmaları bakımından bu iradeler fena olamaz. Şayet bu görüş açısını savunursanız, o zaman tanrının araya girmesile, iyiliğin ve fenalığın varlıklarını elde etmediklerini belki bu ikisinin hatta nitelikleri gereğince mantıkan tanrıdan önce varolduklarını söylemek zorunda olacaksınız. Hiç şüphesiz eğer arzu ederseniz bu dünyayı yaratmak için tanrıya emirler veren daha yüksek bir tanrının varolduğunu söyliyebilirsiniz, ya da bilincilerin izlediklerinden yana olabilirsiniz -çoğu kez bu mesleği çok akla yatkın buldum- yani gerçekte bildiğimiz şekildeki bu dünya, bir an tanrının başka yerlere baktığı zaman iblis tarafından yaratılmıştır. Bunun üzerinde uzun süre tartışılabilir, bu görüş noktasını çürütmeye katılmıyorum.

Adaletsizliğe çare kanıtı

Çok acayip bir diğer biçim moral kanıtı daha var, bu aşağıdaki gibidir : deniliyor ki bu dünyada adaleti sağlamak için tanrının varlığı gereklidir. Evrenin tanıdığımız bu kısmında büyük bir adaletsizlik hüküm sürmektedir. Çoğu zaman haklı, ıstıraplar içindedir ve çoğu zaman kötü kişinin işi tıkırında, ve bu olaydan hangisinin daha şaşırtıcı olduğunu bilmek zahmetli olmakta, fakat eğer evrenin bütününde adaletin hükmetmesi isteniyorsa buradaki yaşantıya bir denge verebilen bir ahret fikrine uymalıdır öyle ki gitgide adaletin hükmetmesi için burada bir tanrı, bir cennet, bir cehennem lüzumludur» denilmektedir. Bu kanıt çok tuhaftır, şayet bilimsel açıdan ele alınırsa : her şey bir yana, ben ancak dünyamızı tanıyorum, evrenin geri kalan kısımları üzerine hiç bir şey bilmiyorum, lâkin ihtimaller üzerinde muhakeme yürütebildiğim ölçüde dünyamız muhtemel olarak oldukça güzel bir örnek meydana getiriyor ve eğer burada adaletsizlik varsa başka yerlerde de adaletsizliğin hüküm sürdüğünü iddia için kuv-

vetli sebepler var.» denilecektir. Bir sandık portakal aldığınızı farzedelim, sandığı açtığınızda birinci sıra portakalların tüm çürümüş olduklarını görüyorsunuz, kendi kendinize «dengenin yeniden kurulması için alttakilerin iyi olmaları gerektir» diyemiyeceksiniz, «belki bütün mal kusurludur» kanısını içinizden geçireceksiniz. Ve işte evrenin karşısında bir bilginin gerçekten de yürüteceği muhakeme budur O kendi kendine söylenecektir : «bu dünyada büyük ölçüde haksız işler yapıldığını görüyoruz, bu dünyada adaletin geçerli olmadığını farzetmenin nedenidir, ve bu bir tanrıcılığın yararına olmıyan bir kanıttır, yararına değil» şüphesiz bu çeşit aklî kanıtların topluluğu gerçekten inanmaya yönelten hiç bir zaman aklî bir kanıt değildir. İnsanların çoğu tanrıya inanırlar, çünkü onlara bunu yapmaları küçük yaştan beri öğretilmiştir, ve temel motif işte budur, fakat hemen bunun arkasından en güçlü nedenin bir güven isteği olduğunu düşünüyorum, size göz, kulak olabilecek bir büyük kardeşin varlığı şeklinde bir duygudur bu. Çok büyük bir rol oynayan ve insanların tanrıya inanmalarını isteklendiren de budur işte.

(Devam Edecek)

CEYHUN ATUF KANSU

VENEZUELA

Alfonso ile oğlu Filippo
İndiler bir sabah San Kristobal Kentine.
Dağların örttüğü ve pazarda
Köylülerin yumurta sattığı
Merida dağlarında çok uzaklarda
Güneşin nar ağacı olup battığı
Bir küçük kenttir San Kristobal.

Buralarda halk fakirdir
Ve en az gelir
Nedense Alfonso ile oğluna düşmüştür
Baba yalnayak yürür
Oğlu bir sandal giyer ot dokuması
Güneştir gömleği Alfonsonun
Doğarken giydirmiştir kızılderili anası.

Alfonso oğlu Filippo alfabe bilmez
Ama sesi yanıktır
Anası İspanyol olduğundan
Ve dövmeler bakır derisi tanıktır
Kızıl derili kanı taşıdığına
Kalbi bıraksa, dağdan dağa yorulmadan
Türkü söyler yollarda durmadan.

«Hey Merida dağı başın dumandır senin
Ben severim dağ başlarını.
Orda rüzgâr kamçısızdır ve özgür
Hey Merida dağı gözlerin yamandır senin
İri şahin bakışlı kızıl derili gözlerin
Ordan bakar, denizleri görür
Ben severim denizleri, hiç görmedim.»

Çoktandır yüreği güm güm atıyordu Filipponun
Korkudan değil, yel almıştı dizlerini
Ve bir ara düşmüştü yatağa

Ebesi çiçeklerden ve ağaç kabuklarından
Bir su içirmişti ama Filippoya
Damardaki aşk ateşini üfleyen bu su
Berbat etmişti yüreğini büsbütün.

Hadi gidek, dedi, Juano oğlu Alfonso,
Hadi gidekte bir baktırak oğlum,
San Kristobalda iyi bir hekim varmış
Dağlardan bellerden iniyorlar ona
Kurban olduğum yüreğine
Bir çare bulursa o bulur
Hadi gidekte bir baktırak koçum Filippo!

Doktorun kapısına vardılarki bir kadın
Ağlıyor iki göz iki çeşme.
Götürmüşler bir hafta önce doktoru
Karakastan gelen giyimli askerler
Hemi de ellerine kelepçe takarak
Sürüp götürmüşler doğuya doğru
Doğuya baktılar Alfonsoyla oğlu.

Alfonso korkardı hükûmetten
Jandarmadan, çavuşlardan, hele kelepçeden
Köylü diliyle sordu ürkek : — Ne oldu!
Kadın gözyaşlarını katarak sözlerine
Dedi : — Petrol metrol, yazı mazı
Gece oturumlarında ve kara üzüm yerlerken
Gizli bir sevide vatanı konuşurlardı bazı.

Evinin tam karşısında doktorun,
Salınıyordu Venezuela bayrakları
— Karakoldan tanır bu bayrağı Alfonso —
Gözlüklü, yuvarlak yüzlü bir avukat
Bağırıyordu habire, kulak verdi Alfonso :
Hani hiç sıtma görmemiş, aç kalmamış bir ses
Anladıysa şöyle diyordu o :

— Vay bozguncular, vay özgürlük düşmanları
Sayın baylar ve Venezuelanın soylu, kutsal
Tanrıya bağlı köylüleri, dinleyin beni,
Yabancı petrol şirketleri olmasaydı
Milyarlar akarmıydı güzel yurdumuza
Ve söyleyin, karşılık verin eğer,
N'apardık özel özgür girişim olmasaydı?

Vay, dedi Alfonso, işin içinde iş var
Öyle ya, ben, oğlum Filippo, kadınım Marta,
Büyük oğlum Simon, emmi oğlum Ojeda,
Hepimiz bir olsak, ne yaparız biz,
Derin kuyulardan petrolü çıkarabilirmiyiz?
Kuyuların acı suyunu bilem,
Çıkarıyor özel girişimci ustalar.

Aldı oğlu Filippoyu, şarkılı kahveye götürdü
Filipponun dudakları mor böğürtlen,
Damarları deri tarlasını sulamadığından
Güm güm ötüyordu yüreği, köy davulu
O sırada hasır şapkalı bir adam ve de sakallı
Esti dağ rüzgârı içeri girdi,
Açtı bir sustalı çakı gibi öfkesini :
— Doktor Pablo Bolivarı götürdüler
(Sustu kahvedekiler. Şarkı söyleyen yerli kadın
Saçlarındaki çiçeği korkuyla düşürdü yere).

— Bolivar soy adıdır bağımsızlığın —
Milyarlar giriyormuş Venezuelaya,
San Kristobal köylüleri gene yalnayaksınız
Ne zaman kurtulacaksınız?

kim bu? diye sordu, Alfonso yanındakine
— köy öğretmeni Pedro'dur, doktorun dostu —
Alfonso kaşıdı başını : Bu da verecek postu
Ha şimdi... ha şimdi, gelir alırlar

Belâlı yer burası oğlum Filippo, kalk gidelim
Yaşlı ebenin ağulu çiçekleri
İyi gelir sana, bu anlamsız gürültüden.

Aksıyan yüreği gümbürtülerde,
Aldı alfabesiz gözleri petrol ışığını
Filippo diretti babasına :
Dur, kırçıl sakallı babam, dinleyelim
Sonuna değin şu öğretmeni
Venezuelanın has kokusu geliyor
Dağlarımızın çiçekleri kadar sardı beni.

Pedro şarap alında yüzü, içti ve eyitti:
— Şimdi karakastadır doktorunuz
Karınızı doğurtan, bebelerinizi iyiten doktorunuz,
Karakas zenginler kentidir, hiç görmediniz,
Petrolcüler kentidir ve kahve satıcılar
Oturup nazlı ikindilerde fink atarlar,
Amerikalı dostlarıyla, deniz yeli balkonlarda.

Ve inci avcıları karayipin yeşil gözlerinden
İnci getirirler kent soylu bayanlara
Dizi dizidir boyunları öpülecek yer kalmamıştır,
Petrol tarlasını baylar almıştır,
Sizin ışık payınızı sorduğundan
Bizim köylü dostumuz doktor Bolivar
Şimdi hesap vermektedir, sayın ortaklara. —

Alfonsa'ya çok uzak geldi Karakas
— Hele deniz, hele deniz, derin yeşil gözlü deniz —
Köy evimizde yanan lâmbamızla
Ne ilgisi var bu söylevlerin, kelepçelerin
Hadi gidek oğlum yollara akşam inmeden,
Çıksak, bir gün Meridanın başına,
Sen iyi olduğunda görünür oradan belki deniz.

Yola düştüler, Alfonso ile oğlu
Filippo, birdenbire sordu :
— Baba ne ola bu iş
Kim almış kim vermış
Bizim fıkara lâmbamızda kısık güzel
Yanan Gazyağı yüzünden
Doktor Bolivar neden kelepçelenmiş?

Merida dağları uzaklarda
Alaca bulaca akşam bulutları
Kızıl derili kilimleri gibi
Yansıtıyor güneşin yedi rengini
Yanık sesiyle Alfonso oğlu Filippo
Bir durup, bir gererek tellerini
Dile getirdi yorgun köylü yüreğini :

«Hey! Hey! Dumanlıdır Merida, senin başın,
Eve varınca, garîb anam lâmbamızı yakınca,
Ebem ağu çiçek ezip bana verince,
Gökyüzünün kanı gelip yüreğime dolunca,
Alfonso oğlu Filippo da doruğuna çıkar bir gün,
Hem denizi görür, mavi dağ çiçeği denizi,
Hem de Bolivarı görür bir gün, kelepçesiz ve özgür!»

CEYHUN ATUF KANSU

Baskı Tarihi : 13.4.1966

Fiatı 125 Kuruş